

EEA SIGNÁLY 2012

Vytváření budoucnosti podle našich představ

Grafický návrh: INTRASOFT International S.A.
Grafická úprava: Rosendahls-Schultz Grafisk/EEA

Právní upozornění

Obsah této publikace nemusí nutně odrážet oficiální názor Evropské komise nebo dalších orgánů Evropského společenství. Evropská agentura pro životní prostředí, ani jakákoli osoba či společnost jednající jménem agentury, nenese odpovědnost za způsob použití informací obsažených v tomto dokumentu.

Poznámka o autorských právech

© EEA, Kodaň, 2012

Není-li uvedeno jinak, reprodukce tohoto dokumentu je schválena za předpokladu, že je uveden zdroj.

Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2012

ISBN 978-92-9213-250-7

doi:10.2800/24814

Ekologická výroba

Tato publikace je vytištěna v souladu s přísnými environmentálními normami.

Tisk: Rosendahls-Schultz Grafisk

— Osvědčení řízení ochrany životního prostředí: DS/EN ISO 14001:2004

— Osvědčení o kvalitě: ISO 9001: 2000

— Registrace EMAS. Povolení č. DK — 000235

— Ekologické označení Nordic Swan, povolení č. 541 176

— FSC certifikátu FSC licenční kód C0688122

Vytlačeno na papíře

Cocoon Offset — 100 g/m²

Cocoon Offset — 250 g/m²

Vytlačeno v Dánsku

Můžete se s námi spojit

e-mailem: signals@eea.europa.eu

na webových stránkách EEA: website: www.eea.europa.eu/signals

na facebooku: www.facebook.com/European.Environment.Agency

Objednejte si výtisk zdarma v knihkupectví EU Bookshop: www.bookshop.europa.eu

RIO+20
United Nations
Conference on
Sustainable
Development

European Environment Agency

Obsah

Úvod Ekologizace ekonomiky	4
Úvod Cesta k celosvětové udržitelnosti	10
Život ve spotřební společnosti	18
Od dolů k odpadu a ještě dál	28
Zaostřeno Na Plýtvání potravinami	38
Rozhovor Odpady v Grónsku	42
Stanovení „odpovídající“ ceny?	46
Zaostřeno Na Má to „obchodní význam“?	58
Místní a globální	62
Rozhovor Jeden z evropských pohledů na udržitelnost	74

Ekologizace ekonomiky

Většina lidí si vzpomene, že rok 2011 byl rokem finančních otřesů, zemětřesení spojeného s tsunami a jadernou pohromou v Japonsku, finanční pomoci evropským zemím a masových protestů označovaných souhrnně jako arabské jaro, hnutí Occupy Wall Street a španělských *Indignados*. Jen málokdo si však vzpomene, že to byl také rok, kdy vědci objevili více než 18 000 nových druhů obývajících naši planetu. Ještě méně lidí zřejmě dokáže jmenovat alespoň jeden druh, který byl prohlášen za vyhynulý.

Na první pohled by se mohlo zdát, že osud ohrožených druhů nemá nic společného s ekonomikou. Při bližším zkoumání však začínáme chápat vzájemné souvislosti. „Dobré zdraví“ přírodních systémů je nezbytnou podmínkou „dobrého zdraví“ našich sociálních a hospodářských systémů. Cožpak se dá říci, že společnosti prospívá, jestliže je vystavena znečištění ovzduší a vody a trpí zdravotními problémy, které s tím souvisejí? a může společnost „fungovat“, je-li její velká část nezaměstnaná nebo nemůže vyjít s penězi?

I přes mezery a nejasnosti v našem chápání věcí kolem nás je zřejmé, že se náš svět mění. Po 10 000 letech relativní stability se průměrná globální teplota zvyšuje. I když se emise skleníkových plynů v Evropské unii snižují, fosilní paliva uvolňují do ovzduší více skleníkových plynů, než kolik naše půda a oceány mohou absorbovat. Některé oblasti jsou vůči možným dopadům změny klimatu zranitelnější — a často se jedná o země, které jsou nejméně připravené přizpůsobit se novým klimatickým podmínkám.

Vzhledem k tomu, že nás na této planetě žije již více než 7 miliard, lidé se zjevně podílejí na vývoji a urychlování této změny. Současná úroveň naší spotřeby a výroby může ve skutečnosti poškozovat životní prostředí do té míry, kdy hrozí, že pro mnoho druhů — včetně nás samotných — učiníme náš domov neobyvatelným. Mnoho lidí v rozvojových zemích chce mít podobný životní styl jako lidé v rozvinutých

zemích, což by mohlo vystavit naše přírodní systémy ještě většímu tlaku.

Ztrácíme celosvětovou biologickou rozmanitost tempem, které nemá v dějinách obdoby. Rychlost vymírání druhů je možná až 1 000 krát vyšší, než tomu bylo v historii. Jednou z hlavních příčin je ničení přírodních stanovišť.

I když celková rozloha zalesněné plochy v Evropě v posledních desetiletích roste, v celosvětovém měřítku je tomu jinak. Organizace OSN pro výživu a zemědělství odhaduje, že každý rok se ve světě vykáčí přibližně 13 milionů hektarů lesů (což zhruba odpovídá rozloze Řecka) za účelem jiného využití půdy, jako jsou pastviny pro dobytek, těžba nerostů, zemědělství nebo rozvoj měst. Lesy nejsou jedinými ohroženými ekosystémy. V důsledku lidských aktivit je ohroženo i mnoho jiných přírodních stanovišť.

Cesta vpřed: zelená ekonomika podporující začlenění

Za situace, kdy pro miliardy lidí je hlavní každodenní starostí zajistit si potravu a posílat děti do školy v naději na lepší budoucnost, je pro mnohé téměř nemožné vyhnout se naléhavým krátkodobým řešením. Pokud jim tedy nelze nabídnout jiné a lepší příležitosti...

Není pochyb o tom, že naše ekonomické aktivity vyžadují přírodní zdroje. Ale co by mohlo být vnímáno jako dilema — volba mezi ochranou životního prostředí a rozvojem ekonomiky — je ve skutečnosti zavádějící. Z dlouhodobého hlediska hospodářský a sociální rozvoj vyžaduje udržitelné řízení přírodních zdrojů.

Koncem roku 2011 byl každý desátý člověk v Evropské unii nezaměstnaný. U mladých lidí to byla více než pětina. Nezaměstnanost vystavuje jedince, rodiny a celou společnost velkému napětí. Bezpečně čtvrtině obyvatelstva EU v roce 2010 hrozila chudoba nebo sociální vyloučení. Celosvětově je míra chudoby ještě vyšší.

Naše současné ekonomické modely neberou v úvahu mnoho výhod, které nám poskytuje zdravé životní prostředí. Hrubý domácí produkt (HDP) — hospodářský ukazatel nejčastěji používaný k vyjádření úrovně rozvoje, životní úrovně a postavení jednotlivých zemí ve srovnání s jinými zeměmi — vychází z hodnoty hospodářské produkce. Nezahrnuje sociální a lidskou cenu, kterou platíme za vedlejší účinky hospodářské aktivity, například znečištění ovzduší. Naopak, zdravotní péče poskytovaná osobám trpícím respiračními chorobami je zahrnuta do HDP jako pozitivní příspěvek.

Hlavním úkolem je zjistit, jak můžeme přepracovat své ekonomické modely tak, abychom mohli generovat růst a zlepšovat kvalitu života na celém světě bez poškozování životního prostředí a současně chránit zájmy budoucích generací. Řešení dostalo název „zelená ekonomika“.

I když se zdá, že jde o jednoduchou koncepci, uvedení této myšlenky do praxe je mnohem složitější. Bezpochyby bude vyžadovat technologické inovace. Je však nutné zavést i mnoho jiných změn — v neposlední řadě změny ve způsobu organizace obchodování, způsobu plánování měst, způsobu přepravy osob a zboží, v zásadě tedy v samotném způsobu našeho života.

Kdybychom to měli vyjádřit z ekonomického hlediska, musíme zajistit dlouhodobou udržitelnost ve všech oblastech tvorby bohatství: přírodní kapitál, lidský kapitál, sociální kapitál a tržní (člověkem vyrobený) kapitál, jakož i finanční kapitál. Koncepci zelené ekonomiky by bylo možno vysvětlit prostřednictvím těchto různých, ale vzájemně souvisejících kapitálů.

Při posuzování nákladů a přínosů našich rozhodnutí musíme zohledňovat dopady na základní kapitál jako celek. Investice do silnic a továren mohou zvýšit náš tržní kapitál, ale ve skutečnosti mohou podkopat naše celkové bohatství, vezmeme-li v úvahu ničení lesů (část našeho přírodního kapitálu) nebo poškození veřejného zdraví (část lidského kapitálu).

Budoucí příležitosti

Změna způsobu našeho života, výroby a spotřeby fakticky otevírá nový svět plný příležitostí. Signály 2012 vám poskytnou přehled o tom, jak si stojíme dnes, přesně 20 let po Summitu Země, který se konal v brazilském Riu de Janeiro v roce 1992. Zaměřují se na vzájemné propojení ekonomiky a životního prostředí a důvody, proč musíme naši ekonomiku „ozelenit“. Dají vám také představu o širokých možnostech, které se nám nabízejí.

Neexistuje žádné univerzální řešení, které by nám pomohlo uskutečnit rychlý přechod nebo které by bylo vhodné pro všechny. Kromě společných celkových cílů efektivního nakládání s odpady se řešení odpadů v Grónsku zřejmě musí vyrovnat se zcela jinou místní realitou než v Lucembursku.

Zásadní roli sehrává správné načasování. Dnes potřebujeme nápady, které řeší problémy životního prostředí pomocí dostupných technologií, a přitom musíme mít na paměti, že naše politická a ekonomická rozhodnutí bude nutné neustále průběžně zlepšovat a přizpůsobovat tak, aby šla ruku v ruce s novými poznatky v oblasti životního prostředí a s technologickým vývojem. Avšak mnohá řešení jsou již k dispozici a mnoho dalších je na dobré cestě.

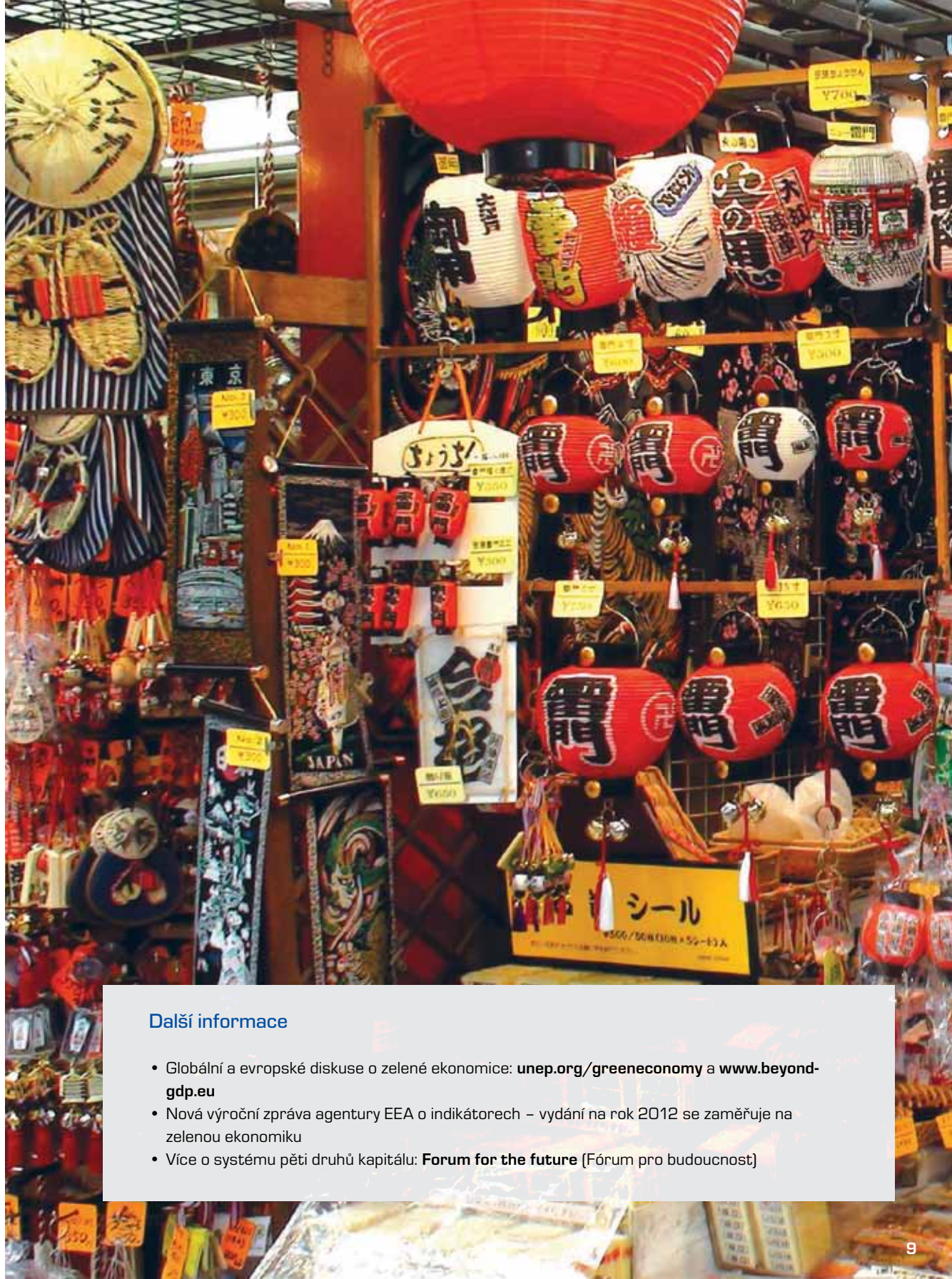
Otázka rozhodování

V konečném důsledku půjde o otázku rozhodování – politických rozhodnutí, obchodních rozhodnutí a spotřebitelských rozhodnutí. Jak však zvolit tu nejlepší variantu?

Máme informace a nástroje, které potřebujeme pro tvorbu vhodných politik? A řešíme tento problém na „správné“ úrovni? Máme „správné“ pobídky nebo signály trhu pro investice do obnovitelných energií? Máme „správné“ informace nebo označení na zboží, které kupujeme, abychom se mohli rozhodnout pro více environmentální alternativu?

To, co víme, a kdy tyto znalosti získáme, bude mít zásadní vliv na naši schopnost pomoci různým společenstvím přijímat jejich „správné“ rozhodnutí. Naše znalosti nám nakonec umožní přicházet s vlastními rozhodnutími a díky jejich sdílení s ostatními i vytvářet nové příležitosti.

prof. Jacqueline McGladeová
výkonná ředitelka

Další informace

- Globální a evropské diskuse o zelené ekonomice: unep.org/greeneconomy a www.beyond-gdp.eu
- Nová výroční zpráva agentury EEA o indikátorech – vydání na rok 2012 se zaměřuje na zelenou ekonomiku
- Více o systému pěti druhů kapitálu: **Forum for the future** (Fórum pro budoucnost)

Cesta k celosvětové udržitelnosti

Cesta k celosvětové udržitelnosti

Čtyři desetiletí správy záležitostí týkajících se životního prostředí nám pomohly vybudovat instituce, které nám umožňují lépe pochopit a řešit problematiku životního prostředí. Dvacet let po Summitu Země (1992) se vedoucí světoví představitelé znovu setkávají v Riu de Janeiro s cílem obnovit celosvětový závazek k podpoře zelené ekonomiky a zlepšit globální správu.

Prvním setkáním mezinárodního společenství, na kterém byly společně posouzeny globální otázky životního prostředí a potřeby rozvoje, byla Konference OSN o životním prostředí člověka (Stockholm, 1972). Po této konferenci byl zahájen Program OSN pro životní prostředí (UNEP), který v roce 2012 oslaví své 40. výročí, a v mnoha zemích po celém světě byla zřízena ministerstva životního prostředí.

Pod pojmem udržitelný rozvoj si lidé představují celou řadu různých věcí. Významná definice z roku 1987 ho popisuje jako „rozvoj, který uspokojuje potřeby současné generace, aniž by ohrožoval schopnost budoucích generací uspokojit své vlastní potřeby“ (zpráva komise Gro Brundtlandové nazvaná „Naše společná budoucnost“). Těmito „potřebami“ však nejsou jen ekonomické zájmy, ale také životní prostředí a sociální podmínky, které tvoří základy světové prosperity.

V červnu 1992 se nejvyšší představitelé 172 zemí setkali na Konferenci OSN o životním prostředí a rozvoji v Riu de Janeiro. Jejich poselství bylo jasné: „Nezbytné změny přivodí jediné změna našich postojů a chování“. Summit v roce 1992 se stal mezníkem, díky němuž otázky životního prostředí a rozvoje zaujaly pevné místo na mezinárodní scéně.

Tento „Summit Země“ položil základy k mnoha klíčovým mezinárodním dohodám v oblasti životního prostředí:

- Agenda 21 — akční plán pro udržitelný rozvoj
- Deklarace o životním prostředí a rozvoji přijatá v Riu v roce 2012
- Prohlášení k principům globální dohody o lesích
- Rámcová úmluva OSN o změně klimatu
- Úmluva OSN o biologické rozmanitosti
- Úmluva OSN o boji proti desertifikaci

Přesně dvacet let po historickém summitu v Riu se svět schází znovu, aby diskutoval o možnostech dalšího postupu a přijal příslušná rozhodnutí. Summit Země 2012 bude čtvrtým vrcholným setkáním svého druhu a znamená další mezník v mezinárodním úsilí o dosažení udržitelného rozvoje. Hlavními body programu jsou zelená ekonomika a globální správa záležitostí týkajících se životního prostředí.

K udržitelnosti nevede žádná rychlá a jednoduchá cesta. Je to přechod, který vyžaduje společné úsilí politiků, podniků i občanů. V některých případech je nutné, aby politici poskytli pobídky na podporu inovací nebo podpořili podniky vstřícné k životnímu prostředí.

„Hovořím jménem více než poloviny světové populace. My jsme mlčící většina. Umožnili jste nám zasednout v tomto sále, ale o našich zájmech se zde nejedná. Co je zapotřebí k tomu, abychom se mohli do této hry zapojit? Lobbisté? Vliv velkých společností? Peníze? Po celý můj život vedete jednání. Za celou tu dobu jste nesplnili své přísahy, nedosáhli svých cílů a porušovali své sliby.“

Anjali Appaduraiová, studentka College of the Atlantic, vystupující jménem nevládních organizací mládeže dne 9. prosince 2011 v jihoafrickém Durbanu

Závěrečný den konference OSN o změně klimatu

V jiných případech se zase musí spotřebitelé smířit s dodatečnými náklady spojenými s udržitelnějšími výrobními procesy. Budou také třeba muset klást vyšší nároky na výrobce svých oblíbených značek nebo začít dávat přednost udržitelnějším výrobkům. Společnosti možná budou muset vyvíjet ekologicky čisté výrobní procesy a vyvážet je do celého světa.

Složité problémy, složitá řešení

Složitost rozhodovacích procesů na celosvětové úrovni je odrazem složitosti životního prostředí, v němž žijeme. Je obtížné nalézt správnou rovnováhu mezi právními předpisy, iniciativami soukromého sektoru a přáními spotřebitelů. Stejně tak je obtížné najít „správnou úroveň“, na niž je třeba se zaměřit — počínaje od úrovně místní až po celosvětovou.

Politika v oblasti životního prostředí je efektivnější, jestliže se o ní rozhoduje a je prováděna v různých měřítkách, přičemž ona „správná úroveň“ se u jednotlivých otázek liší. Vezměte si například hospodaření s vodou. Pitná voda je místním zdrojem, který čelí výzvě v globálním měřítku.

Hospodaření s vodou např. v Nizozemsku zajišťují místní orgány, ale podléhá celostátním a evropským právním předpisům. Nizozemské hospodaření s vodou se nemusí zabývat pouze místními otázkami a tím, co se děje v zemích ležících proti proudu. Očekává se, že globální oteplování zvedne hladiny moří, což znamená, že vodohospodářské úřady v Nizozemsku musí tuto skutečnost zohlednit ve svém plánování.

Většina stávajících globálních politik a institucí, včetně Programu OSN pro životní prostředí (UNEP), vznikla proto, že místní nebo vnitrostátní řešení se nedokázala s těmito problémy vypořádat, a očekávalo se, že celosvětová nebo mezinárodní koordinace bude zárukou lepších výsledků. Program UNEP byl vytvořen po konferenci ve Stockholmu, protože její účastníci se shodli na tom, že některé otázky životního prostředí by bylo lepší řešit na celosvětové úrovni.

Je třeba obnovit závazky

Celosvětový obchod dnes umožňuje, že mnozí z nás mohou jíst rajčata a banány po celý rok a také používat výrobky, jejichž součásti pocházejí z nejrůznějších částí světa. Tato propojenost přináší řadu výhod, ale může přinášet i rizika. Znečištění způsobené někým jiným může skončit na našem vlastním „dvorku“. Tato propojenost znamená, že nemůžeme ignorovat svou odpovědnost za ochranu životního prostředí.

Jedním z úspěchů Summitu Země konaného v Riu v roce 1992 byla Rámcová úmluva OSN o změně klimatu (UNFCCC). Jejím cílem je stabilizovat emise skleníkových plynů, které se podílejí na změně klimatu. Úspěch mnoha mezinárodních dohod, jakou je i UNFCCC, závisí na odhodlání zúčastněných stran. Zapojí-li se jen omezený počet zemí, nebude to pravděpodobně pro ochranu životního prostředí postačovat, i kdyby se tyto země plně řídily zásadami zelené ekonomiky.

Letošní summit nabízí příležitost k obnovení celosvětového závazku k udržitelnosti. My všichni – občané, spotřebitelé, vědci, ředitelé společností, tvůrci politik – musíme převzít odpovědnost za své činy, jakož i za svou nečinnost.

Výňatek z Deklarace o životním prostředí a rozvoji

Konference OSN o životním prostředí a rozvoji, 3.–14. června 1992, Rio de Janeiro, Brazílie

Zásada 1

Lidé jsou v rámci udržitelného rozvoje středem zájmu. Mají právo na zdravý a produktivní život, který je v souladu s přírodou.

Zásada 2

V souladu s Chartou OSN a se zásadami mezinárodního práva mají státy svrchované právo využívat své vlastní zdroje podle své vlastní politiky v oblasti životního prostředí a rozvoje a je jejich odpovědností zajistit, aby činnost spadající do jejich pravomoci nebo pod jejich kontrolu nepoškozovala životní prostředí jiných států nebo oblastí mimo jejich pravomoc.

Zásada 3

Právo na rozvoj musí být naplňováno tak, aby spravedlivým způsobem splňovalo potřeby současných i budoucích generací v oblasti rozvoje a životního prostředí.

Zásada 4

V zájmu dosažení udržitelného rozvoje tvoří ochrana životního prostředí nedílnou součást procesu rozvoje a nelze ji chápat odděleně.

Zásada 5

Všechny státy a všechny národy spolupracují na základním úkolu vymýcení chudoby, což je neodmyslitelným předpokladem udržitelného rozvoje, a sice s cílem zmenšit rozdíly v životní úrovni a lépe vycházet vstříc potřebám většiny lidí na světě.

Další informace

- Konference OSN o udržitelném rozvoji Rio+20: www.uncsd2012.org/rio20
- Fórum zúčastněných stran Summitu Země: www.earthsummit2012.org

Život ve spotřební společnosti

Život ve spotřební společnosti

Několik desetiletí relativně stálého růstu v Evropě změnilo způsob našeho života. Vyrábíme a spotřebováváme více zboží a služeb. Více cestujeme a žijeme déle. Dopad našich hospodářských činností na životní prostředí doma i v zahraničí je však stále větší a zřetelnější. Právní předpisy týkající se životního prostředí, jsou-li prováděny důkladně, dosahují konkrétních výsledků. Pokud se však zaměříme na to, čeho jsme dosáhli za posledních dvacet let, můžeme opravdu říci, že děláme vše, co je v našich silách?

Když se Carlos Sánchez v roce 1989 narodil, žilo v metropolitní oblasti Madridu 5 milionů obyvatel. Carlosova rodina žila v bytě se dvěma ložnicemi v centru města; neměli osobní auto, ale měli televizor.

Carlosova rodina tehdy nebyla jedinou španělskou rodinou bez automobilu. V roce 1992, šest let po přistoupení k Evropské unii, bylo ve Španělsku 332 osobních automobilů na 1 000 obyvatel. V roce 2009, téměř o dvě desetiletí později, mělo automobil 480 z 1 000 Španělů, tedy o něco více, než je průměr zemí EU.

Když bylo Carlosovi pět let, koupila si rodina Sánchezových sousední byt a spojila oba byty v jeden. Když mu bylo osm, koupili si své první auto, které ale nebylo nové.

Stárnoucí populace

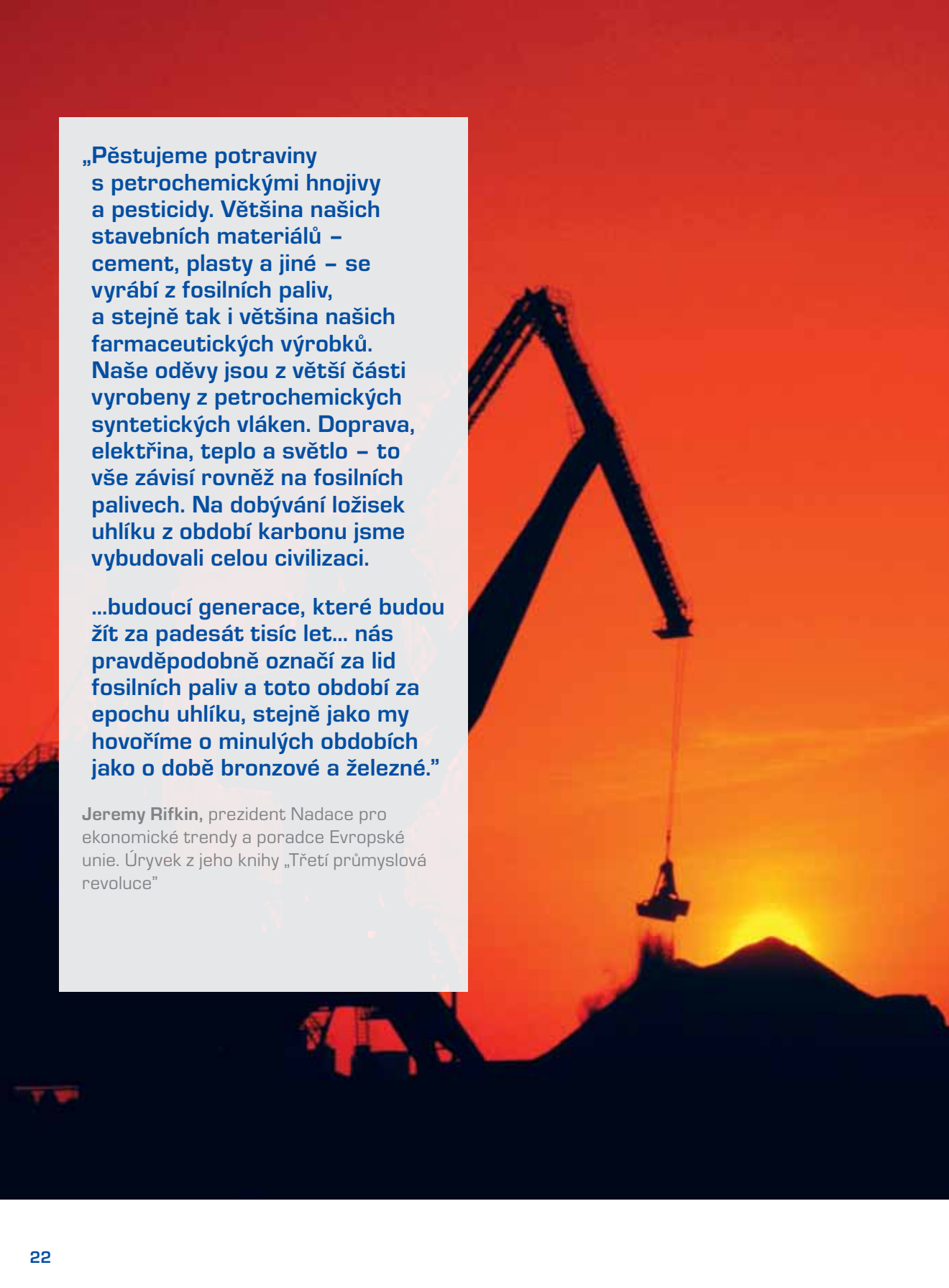
Nezměnil se pouze způsob naší dopravy. Změnila se i naše společnost. Až na několik výjimek se v zemích EU za posledních 20 let významně nezměnil počet narozených dětí na jednu ženu. Španělské ženy měly v roce 1992 v průměru 1,32 dítěte a v roce 2010 se tento údaj mírně zvýšil na 1,39 — hluboko pod všeobecně uznávanou úroveň reprodukce, která činí 2,1 dětí na jednu ženu. Celková porodnost v EU27 se v roce 2009 pohybovala kolem čísla 1,5.

Počet obyvatel EU však přesto roste, zejména díky přistěhovalcům. Žijeme také lépe a déle. V roce 2006 činila naděje dožití v EU u mužů 76 let a u žen 82 let. Koncem října 2011 dosáhla světová populace 7 miliard osob. Nehledě na pokles porodnosti, ke kterému došlo během posledních dvou desetiletí, se očekává, že světová populace nadále poroste, dokud se v roce 2100 neustálí přibližně na úrovni 10 miliard osob.

Také tempo urbanizace se neustále zrychluje. Ve městech dnes žije více než polovina světové populace. V EU žijí ve městech přibližně tři čtvrtiny obyvatelstva. Důsledky toho jsou patrné i v mnoha evropských městech, včetně Madridu. V roce 2011 dosáhl počet obyvatel metropolitní oblasti Madridu 6,3 milionu osob.

„Pěstujeme potraviny s petrochemickými hnojivými a pesticidy. Většina našich stavebních materiálů – cement, plasty a jiné – se vyrábí z fosilních paliv, a stejně tak i většina našich farmaceutických výrobků. Naše oděvy jsou z větší části vyrobeny z petrochemických syntetických vláken. Doprava, elektřina, teplo a světlo – to vše závisí rovněž na fosilních palivech. Na dobývání ložisek uhlíku z období karbonu jsme vybudovali celou civilizaci.“

...budoucí generace, které budou žít za padesát tisíc let... nás pravděpodobně označí za lid fosilních paliv a toto období za epochu uhlíku, stejně jako my hovoříme o minulých obdobích jako o době bronzové a železné.“

Jeremy Rifkin, prezident Nadace pro ekonomické trendy a poradce Evropské unie. Úryvek z jeho knihy „Třetí průmyslová revoluce“

Všeobecný růst

Během těchto posledních dvou desetiletí Španělsko, podobně jako mnoho jiných evropských zemí, zažívalo stálý hospodářský růst, rostoucí příjmy, a ještě donedávna se dokonce zdálo, že se daří reálně řešit problém nezaměstnanosti v zemi. Hospodářský boom urychlovaly snadno dostupné půjčky, veřejné i soukromé, dostatek surovin a příliv přistěhovalců ze Střední a Jižní Ameriky a z Afriky.

Když se Carlos narodil, internet, jak ho známe dnes, až na několik vzájemně propojených počítačových sítí, neexistoval. Mobilní telefony byly poměrně vzácné a byly příliš rozměrné na to, aby se daly přenášet, a pro většinu lidí byly nedostupné. O virtuálních společenstvích nebo sociálních sítích nikdo ani neslyšel. Pro mnohá společenství po celé planetě „technologie“ znamenala spolehlivé dodávky elektřiny. Telefon byl drahý a ne vždy dostupný. Dovolená v zahraničí byla jen pro pár vyvolených.

I přes některé poklesy za posledních 20 let hospodářství Evropské unie vzrostlo o 40 %, přičemž v zemích, jež přistoupily k Evropské unii v letech 2004 a 2007, byly průměrné hodnoty ještě o něco vyšší. V případě Španělska byla zvláště důležitou hnací silou výstavba spojená s cestovním ruchem. V jiných evropských zemích byl hospodářský růst poháněn odvětvími služeb a výroby.

Dnes žije Carlos s rodiči na stejné adrese. Každý z nich má automobil a mobilní telefon. Životní styl rodiny Sánchezových není podle evropských měřítek ničím neobvyklým.

Větší globální stopa

Souběžně s ekonomickým růstem v Evropě a ve světě rostl dopad Evropy na životní prostředí. V rámci podpory prosperity v Evropě a rozvojových zemích a také rozšiřování dopadů na životní prostředí sehrává důležitou roli obchod.

V roce 2008 Evropská unie dovezla v hmotnostním vyjádření šestkrát více materiálů, než vyvezla. Tento rozdíl je téměř výlučně důsledkem vysoké míry dovozu paliv a produktů těžebního průmyslu.

Politika funguje, je-li dobře připravena a prováděna

Rostoucí uznání naléhavé potřeby řešit otázky životního prostředí v celosvětovém měřítku se začalo projevovat mnohem dříve než na Summitu Země v Riu v roce 1992. Právní předpisy EU týkající se životního prostředí vznikají od počátku 70. let a dosud získané zkušenosti dokazují, že jsou-li předpisy efektivně prováděny, tak se vyplácejí.

Například směrnice EU o ptácích (1979) a o stanovištích (1992) vytvářejí právní rámec pro chráněné oblasti v Evropě. Více než 17 % evropské souše a více než 160 000 km² pobřežních vod zařadila EU k dnešnímu dni do své sítě ochrany přírody „Natura 2000“. Ačkoli mnohé evropské druhy a stanoviště jsou stále ohroženy, je Natura 2000 životně důležitý krok správným směrem.

Pozitivní dopad na životní prostředí Evropy mají i jiné politiky v oblasti životního prostředí. Za poslední dvě desetiletí se výrazně zlepšila kvalita ovzduší. Naše zdraví však nadále ovlivňuje dálkové znečištění ovzduší a některé látky znečišťující místní ovzduší. Také kvalita evropských vod se díky evropským právním předpisům podstatně zlepšila, ale většina znečišťujících látek vypouštěných do ovzduší, vody a půdy jen tak snadno nezmizí. Naopak, akumulují se.

Evropská unie začala rovněž odstraňovat vazbu mezi hospodářským růstem a emisemi skleníkových plynů. V celosvětovém měřítku však emise i nadále rostou a přispívají ke koncentraci oxidu uhličitého v ovzduší a oceánech.

Podobný trend panuje i ve využití materiálů. Evropské hospodářství vyrábí více při menším využívání zdrojů. Stále však spotřebováváme mnohem více zdrojů, než kolik nám evropská půda a moře mohou poskytovat. EU stále produkuje velké množství odpadu, avšak čím dál více jej recykluje a opětovně využívá.

Snažíme-li se řešit jeden problém životního prostředí, bohužel zjišťujeme, že otázky životního prostředí nelze řešit izolovaně, jednu po druhé. Musejí být začleněny do hospodářských politik, územního plánování, politik pro rybolov, zemědělských politik atd.

Například odčerpávání vody ovlivňuje kvalitu a množství vody u zdroje i v oblastech po proudu vodních toků. Se snižujícím se množstvím vody u zdroje v důsledku větší spotřeby se znečišťující látky vypouštěné do vody méně rozpouštějí a mají větší negativní dopad na živočišné a rostlinné druhy, které jsou na daném vodním útvaru závislé. Abychom mohli plánovat a dosáhnout významného zlepšení kvality vody, musíme se v první řadě zabývat také tím, proč je voda odčerpávána.

Změna po malých krocích

Navzdory mezerám v našich znalostech nás trendy ve vývoji životního prostředí, jichž jsme dnes svědky, nutí neprodleně přijímat rozhodná opatření za účasti tvůrců politik, podniků i občanů. Budeme-li se chovat tak jako dosud, bude kritickým tempem pokračovat globální odlesňování a průměrné teploty by se do konce tohoto století mohly celosvětově zvýšit až o 6,4 °C. Vzestup hladiny moří ohrozí jeden z našich nejcennějších zdrojů — půdu — na nízko položených ostrovech a v pobřežních oblastech.

U mezinárodních jednání trvá často celé roky, než se dospěje k dohodě a než dojde k samotnému provádění. Dobře vypracované vnitrostátní právní předpisy, jsou-li náležitě prováděny, fungují, jsou však omezeny geopolitickými hranicemi. Mnohé otázky životního prostředí ale nejsou omezeny jen na území určitého státu. Dopady odlesňování, znečišťování ovzduší nebo přítomnost odpadu v mořích pocítujeme v konečném důsledku všichni.

Trendy a postoje lze změnit — krok za krokem. Dobře chápeme, kde jsme byli před 20 lety a kde stojíme dnes. Možná nemáme jedno zázračné řešení, které by trvale napravilo všechny naše problémy se životním prostředím, ale máme ideu, vlastně balíček idejí, nástrojů a politik, které nám mohou pomoci při přeměně našeho hospodářství v zelenou ekonomiku. Vybudovat během příštích 20 let udržitelnou budoucnost je možné a je na nás, abychom se této příležitosti chopili.

Chopit se příležitosti

To, zda se chopíme příležitosti, kterou máme před sebou, závisí na naší společné informovanosti. Dostatečně silnou páku pro změnu svého způsobu života můžeme vytvořit jen tehdy, pochopíme-li, co je v sázce. Informovanost roste, ale není vždy dostatečná. Zdá se, že při našem každodenním uvažování převažuje ekonomická nejistota, strach z nezaměstnanosti a zdravotní hlediska. A nejinak je tomu u Carlose nebo jeho přátel, zvláště vzhledem k hospodářským otřesům v Evropě.

Carlos, který má spoustu starostí se studiem biologie a se svými vyhlídkami v budoucím zaměstnání, si není jist, nakolik si jeho generace uvědomuje problémy životního prostředí v Evropě a ve světě. Jako člověk žijící ve městě však připouští, že generace jeho rodičů má bližší vztah k přírodě, protože ve většině rodin alespoň jeden z rodičů vyrůstal na venkově. Bližší vztah k přírodě jim zůstal i poté, co se přestěhovali za prací do měst.

Carlos možná nikdy k přírodě podobný vztah neměl, ale docela ho těší přírodě alespoň trochu pomáhat — jezdí na univerzitu na kole. Přesvědčil dokonce i svého otce, aby jezdil na kole do zaměstnání.

Pravda je taková, že ekonomická nejistota, zdraví, kvalita života a dokonce i řešení otázky nezaměstnanosti, to vše závisí na zajištění zdravé planety. Rychlé vyčerpávání našich přírodních zdrojů a ničení ekosystémů, které nám poskytují tolik výhod, sotva zajistí bezpečnou a zdravou budoucnost pro Carlose a jeho generaci. Nejlepším a nejreálnějším způsobem, jak dlouhodobě zajistit hospodářskou a sociální prosperitu, zůstává zelená, nízkouhlíková ekonomika.

Další informace

- EEA — SOER 2010 **Assessment of Global Megatrends** (Evropské životní prostředí — stav a výhled 2010: Hodnocení globálních megatrendů)
- UNEP — Keeping track of our changing environment: **From Rio to Rio+20** (Po stopách našeho měnícího se životního prostředí: od Ria k Riu+20)

Od dolů k odpadu a ještě dál

Od dolů k odpadu a ještě dál

Téměř vše, co spotřebujeme a vyrábíme, má dopad na naše životní prostředí. Když se každodenně rozhodujeme pro nákup určitého zboží nebo služeb, často nemyslíme na to, jakou „stopu“ zanechávají na stavu životního prostředí. Jejich maloobchodní ceny málokdy vyjadřují skutečné náklady spojené s jejich pořízením. Existuje však mnoho věcí, které můžeme udělat pro to, aby naše spotřeba a výroba byly ekologičtější.

V květnu 2011 zaplnily prodejny Apple na Fifth Avenue v New Yorku davy lidí z celého světa, kteří si sem přijeli koupit nejnovější iPad2. Vše, co bylo toho dne dodáno, bylo během několika hodin vyprodáno. Prodejna na Fifth Avenue byla jednou z těch, co měly štěstí. Mnohé prodejny Apple po celém světě mohly jen přijímat objednávky a dodávat až o několik týdnů později.

Toto zpoždění nebylo způsobeno nesprávným obchodním plánováním nebo příliš úspěšnou reklamní kampaní. Bylo důsledkem řady pohrom na druhé straně planety. Pět hlavních součástí výrobku iPad2 se vyrábělo v Japonsku, které 11. března 2011 postihlo zemětřesení. Výroba některých těchto komponentů mohla být snadno přemístěna do Jižní Koreje nebo Spojených států, avšak digitální kompas nikoli. Jeden z jeho klíčových výrobců se nacházel méně než 20 km od reaktorů ve Fukušimě a musel svůj závod uzavřít.

Toky surovin pro výrobní linky

V našem provázaném světě začíná životní pouť mnoha elektronických zařízení v dole, který se většinou nachází v některé rozvojové zemi, a ve středu pro vývoj výrobků, které většinou sídlí v některé rozvinuté zemi. Výroba přenosných

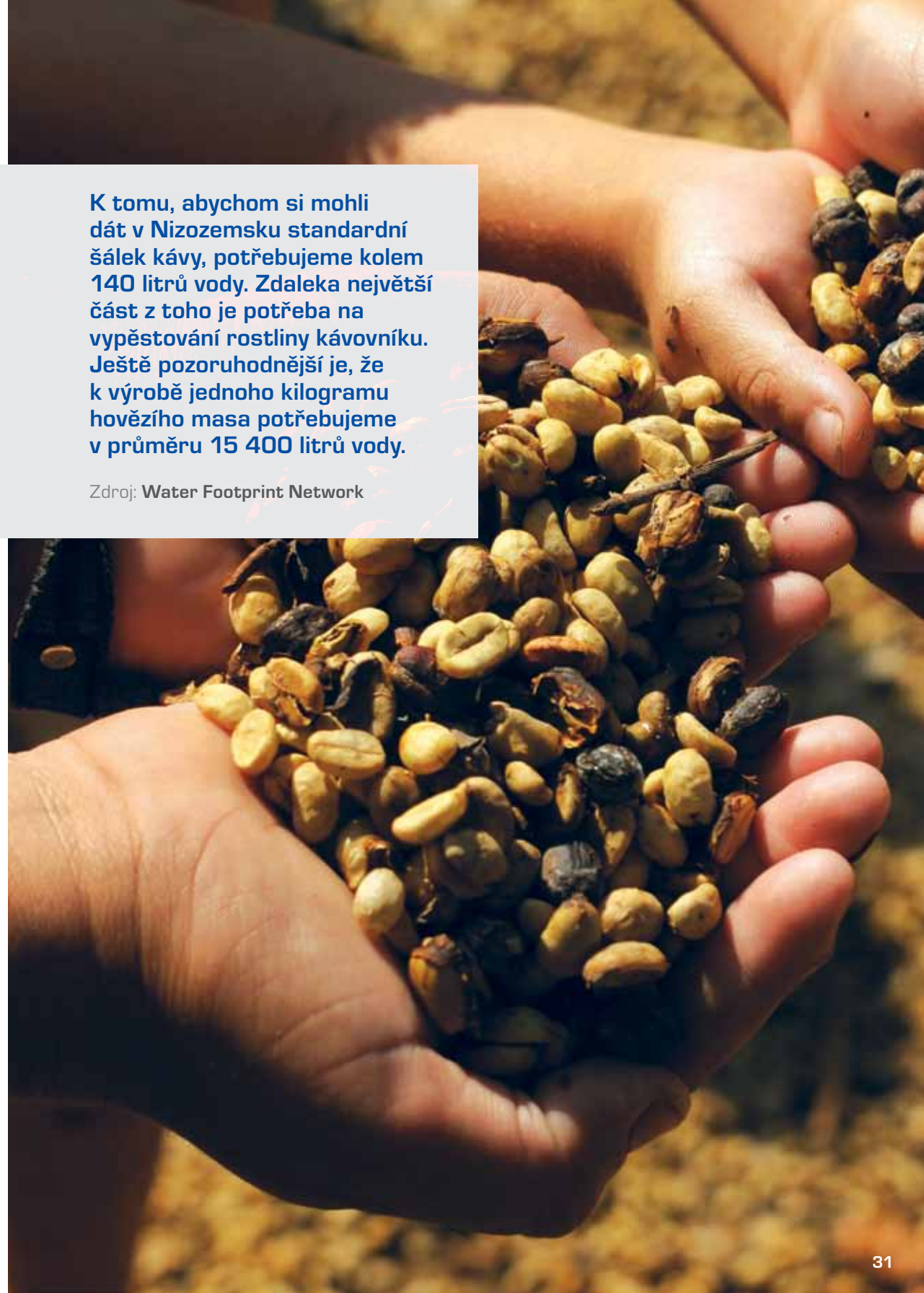
počítačů, mobilních telefonů, automobilů a digitálních fotoaparátů dnes vyžaduje prvky vzácných hornin, jako je neodym, lanthan a cer. Ačkoli mnoho zemí disponuje nevyužitými zásobami, těžba je nákladná a v některých případech i toxická a radioaktivní.

Po vytěžení jsou materiální zdroje obvykle převáženy do míst jejich zpracování a tam se z nich stávají komponenty různých výrobků, které jsou opětovně přepravovány do jiných míst k montáži. V době, kdy zařízení kupujeme, jeho různé součástky již prodělaly cestu kolem světa a v každé etapě své pouti zanechaly stopu na životním prostředí.

Totéž platí o potravinách na našem stole, nábytku v našich obývacích pokojích a palivu v našich automobilech. Většina materiálů a zdrojů se získává, zpracovává na spotřebitelské výrobky nebo služby a dopravuje do našich, převážně městských domovů. Například dodávky pitné vody do evropských domácností neznamenají pouze spotřebu určitého množství vody z vodních rezervoárů. K tomu, aby byla voda uzpůsobena pro spotřebu, potřebujeme infrastrukturu a energii pro její dopravu, skladování, úpravu či ohřev. Po „použití“ potřebujeme další infrastrukturu a energii sloužící k její likvidaci.

K tomu, abychom si mohli dát v Nizozemsku standardní šálek kávy, potřebujeme kolem 140 litrů vody. Zdaleka největší část z toho je potřeba na vypěstování rostliny kávovníku. Ještě pozoruhodnější je, že k výrobě jednoho kilogramu hovězího masa potřebujeme v průměru 15 400 litrů vody.

Zdroj: Water Footprint Network

Vše pro spotřebu

Některé dopady naší úrovně spotřeby a spotřebitelských zvyklostí na životní prostředí nejsou na první pohled zřejmé. Výroba elektřiny pro nabíjení mobilních telefonů a zamrazování potravin uvolňuje emise oxidu uhličitého do ovzduší, což přispívá ke změně klimatu. Dopravní a průmyslová zařízení uvolňují látky znečišťující ovzduší, například oxidy síry a oxidy dusíku, které jsou škodlivé pro lidské zdraví.

Miliony lidí směřující v létě na jih vystavují cílové oblasti své dovolené zvýšenému náporu. Kromě emisí skleníkových plynů způsobených jejich cestou zvyšuje potřeba jejich ubytování poptávku po materiálních zdrojích a elektrické energii ve stavebnictví. Sezonní růst místní populace během suchých letních měsíců vyžaduje zvýšenou spotřebu vody pro účely hygieny a trávení volného času. Znamená to také úpravu většího množství odpadních vod, dopravu většího množství potravin do těchto oblastí a zvládání většího objemu odpadů.

I přes nejasnosti ohledně přesného rozsahu dopadů na životní prostředí je zcela zřejmé, že není možné pokračovat v získávání zdrojů v dnešním měřítku a stávajícími způsoby. Jednoduše řečeno máme omezené množství životně důležitých zdrojů, jakými jsou úrodná půda a voda. To, co často začíná jako místní problém – nedostatek vody, kácení lesů za účelem získání pastvin nebo vypouštění znečišťujících látek z některého průmyslového zařízení – se snadno může stát problémem celosvětovým a systémovým, který ovlivňuje nás všechny.

Jedním z indikátorů spotřeby zdrojů, který vytvořila organizace Global Footprint Network, je tzv. ekologická stopa. Odhaduje spotřebu jednotlivých zemí vyjádřenou jako využití půdy v celosvětovém měřítku, a to včetně nepřímého využití půdy pro účely výroby zboží a pohlcování emisí CO₂. Podle této metodiky zanechal v roce 2007 každý člověk ekologickou stopu odpovídající 2,7 globálního hektaru.

To daleko převyšovalo hodnotu 1,8 globálního hektaru, který je každému z nás k dispozici pro to, abychom mohli zachovat svou spotřebu, aniž bychom ohrozili produkční schopnost životního prostředí (Global Footprint Network, 2012). V rozvinutých zemích byl tento rozdíl ještě výraznější. Země EEA spotřebovaly 4,8 globálního hektaru na obyvatele, ačkoliv mají k dispozici „biologickou kapacitu“ ve výši 2,1 globálních hektarů na osobu (Global Footprint Network, 2011).

Spotřeba však znamená také pracovní místa

Naše nároky a potřeba spotřebovat přírodní zdroje je však jen jednou stranou mince. Výstavba letních bytů ve Španělsku, pěstování rajčat v Nizozemsku či trávení dovolené v Thajsku znamená také pracovní místa, příjem a v konečném důsledku i živobytí a vyšší kvalitu života pro stavební dělníky, zemědělce a pracovníky cestovních agentur. Pro mnoho lidí na celém světě vyšší příjem znamená možnost uspokojení základních potřeb. Pojem „potřeby“ však není snadné definovat a značně se liší podle kulturního vnímání a úrovně příjmů.

Pro ty, kdo pracují v dolech na těžbu vzácných hornin v oblasti čínského Vnitřního Mongolska, znamená těžba nerostů zabezpečení potravin pro jejich rodiny a vzdělání pro jejich děti. Pro pracovníky továren v Japonsku může znamenat nejen potraviny a vzdělání, ale i pár týdnů dovolené v Evropě. A pokud jde o davy procházející prodejnu Apple, pro některé by konečný výrobek mohl představovat prostředek, bez kterého se nemohou obejít ve svém povolání, pro jiné pouze zařízení pro zábavu. Potřeba zábavy je také jednou z lidských potřeb. Její dopad na životní prostředí závisí na tom, jak tuto potřebu uspokojujeme.

Do popelnice

Pouť elektronických zařízení, potravin a vody z kohoutku v našich domovech nekončí. Ponecháváme si televizor nebo fotoaparát tak dlouho, než vyjdou z módy nebo přestanou být kompatibilní s naším DVD přehrávačem. V některých zemích EU je třetina zakoupených potravin vyhazována do popelnic. A co teprve potraviny, které se zkazí ještě dříve, než si je koupíme? Ve 27 zemích Evropské unie se každoročně vyhazuje 2,7 miliardy tun odpadu.

Co se však se vším tímto odpadem děje? Stručná odpověď by zněla – zmizí nám z očí. S něčím se fakticky obchoduje – legálně i nelegálně – na světových trzích. Další odpověď je mnohem složitější. Příklad na to, „co“ se vyhazuje a „kam“. Více než jednu třetinu hmotnosti odpadu produkovaného v 32 zemích EEA tvoří stavební odpad a odpad z demolic, které silně souvisejí s obdobím hospodářského boomu. Další čtvrtina připadá na odpad z těžby a zpracování nerostných surovin. I když všechny odpady jsou konečkoncům důsledkem lidské spotřeby, jen necelá desetina celkové hmotnosti odpadů pochází z domácností.

Naše znalosti o odpadech jsou stejně neúplné jako naše údaje o spotřebě, ale je jasné, že pokud jde o nakládání s odpady, čeká nás ještě mnoho práce. Každý občan EU v průměru každoročně využije 16–17 tun materiálů a velká část z tohoto množství se dříve či později promění v odpad. Toto množství by se zvýšilo na přibližně 40–50 tun na osobu, pokud by se vzaly v úvahu nevyužitá těžba (např. nadloží nalezišť surovin) a ekologická zátěž plynoucí z dovozu (celkové množství přírodních materiálů, které je porušeno ve svém původním stavu).

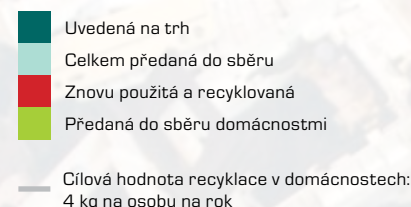
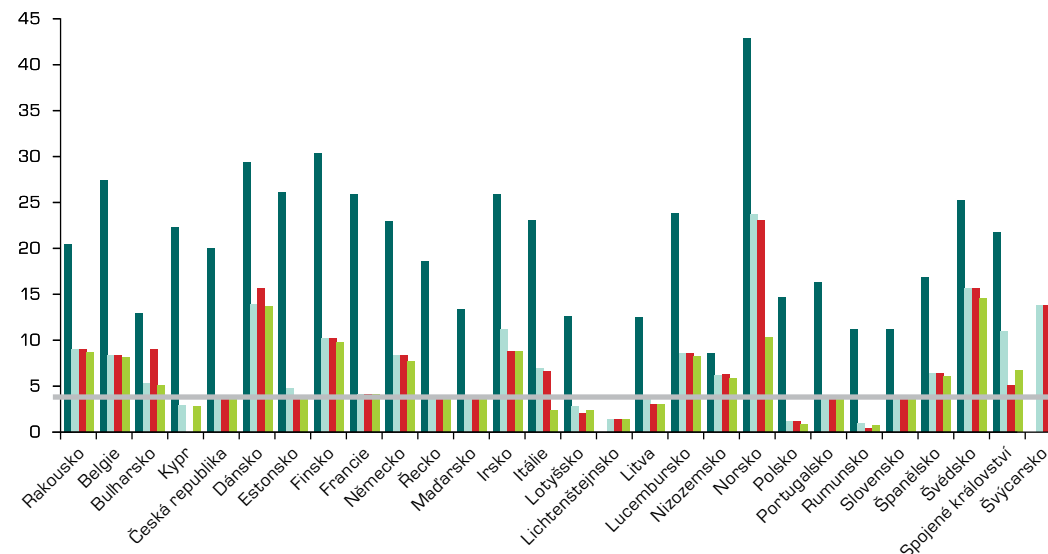
Právní předpisy, např. směrnice EU o skládkách, vozidlech s ukončenou životností, bateriích, obalech a obalových odpadech, pomohly Evropské unii přesměrovat větší část jejího komunálního odpadu ze skládek do spaloven a recyklačních zařízení. V roce 2008 bylo v EU využito 46 % tuhého odpadu. Zbytek byl odeslán ke spálení (5 %) nebo na skládky (49 %).

Hledání zlatého dolu nového typu

Domácí elektrospotřebiče, počítače, osvětlovací zařízení a telefony obsahují nebezpečné látky, jež představují hrozbu pro životní prostředí, ale obsahují také cenné kovy. V roce 2005 se odhadovalo, že elektrická a elektronická zařízení na trhu obsahují 450 000 tun mědi a 7 tun zlata. Na londýnské burze kovů by tyto kovy v únoru 2011 měly hodnotu přibližně 2,8 miliard EUR a 328 milionů EUR. I přes značné rozdíly mezi evropskými zeměmi je v současnosti jen malá část těchto elektronických zařízení po vyřazení odevzdána do sběru a opětovně použita nebo recyklována.

Také vzácné kovy „vyřazené jako odpad“ mají celosvětový rozměr. Německo každoročně vyváží asi 100 000 ojetých automobilů přes Hamburk mimo Evropskou unii, hlavně do Afriky a na Blízký východ. V roce 2005 tyto automobily obsahovaly přibližně 6,25 tun tzv. platinových kovů. Na rozdíl od EU nemá většina dovážejících zemí zavedeny nezbytné právní předpisy a nemá ani kapacity pro demontáž a recyklaci ojetých automobilů. To představuje hospodářskou ztrátu a vede i ke zvýšené těžbě, což způsobuje škody na životním prostředí, často mimo EU, kterým by bylo možno zabránit.

kg na osobu v roce 2008

Zdroj: Sestaveno na základě údajů Evropského tematického střediska pro udržitelnou spotřebu a produkci (ETC/SCP) zveřejněných centrem údajů o odpadech agentury Eurostat.

Vyřazená elektrická a elektronická zařízení umístěná na trh, předaná do sběru a recyklována/rekonstruována/znovu použita v 28 evropských zemích (kg/osoba, údaje z roku 2008)

Evropská unie má zvláštní právní předpisy týkající se vyřazených elektrických a elektronických zařízení. Tato směrnice ukládá vytvářet programy bezplatného sběru, v jejichž rámci spotřebitelé vracejí svůj použitý elektronický odpad. Cílem těchto plánů je zvýšit recyklaci nebo opětovné použití. Doprovodný právní předpis o omezování nebezpečných látek také vyžaduje, aby těžké kovy jako olovo, rtuť, kadmium a šestimocný chrom, a zpomalovače hoření, jako jsou polybromované bifenylly (PBB) a polybromované difenylethery (PBDE), byly v elektrických zařízeních nahrazeny bezpečnějšími alternativami.

Lepší nakládání s komunálním odpadem nabízí významné výhody — přeměnit náš odpad v cenný zdroj, vyhnout se poškozování životního prostředí včetně emisí skleníkových plynů a snížit poptávku po nových zdrojích.

Vezměme si například papír. V roce 2006 bylo téměř 70 % papíru pocházejícího z komunálního tuhého odpadu recyklováno, což odpovídá jedné čtvrtině celkové spotřeby papírových výrobků. Zvýšení míry recyklace na 90 % by nám umožnilo uspokojit poptávku po papíru z jedné třetiny recyklovaným materiálem. To by snížilo poptávku po nových zdrojích a vedlo by ke snížení množství papírového odpadu, který je odeslán na skládky nebo ke spalování, a ke snížení emisí skleníkových plynů.

Kterým směrem se dále vydat?

Životní prostředí nepoškozuje spotřeba nebo výroba jako taková. Poškozuje její dopady toho, „co spotřebováváme“, kde a kolik, a „jak vyrábíme“. Tvůrci politik, podniky a občanská společnost na všech úrovních – od místní až po celosvětovou – všichni se musejí podílet na „ozelenění“ ekonomiky.

Mnohá řešení nabízejí technologické inovace. Využití čisté energie a čisté dopravy má menší dopad na životní prostředí a může uspokojit alespoň některé, pokud ne všechny naše potřeby. Technologie však nestačí.

Naše řešení nemohou spočívat pouze v recyklaci a opětovném použití materiálů, které snižují vytěžování zdrojů. Spotřebovávání zdrojů se nemůžeme vyhnout, můžeme je však spotřebovávat rozumně. Můžeme přejít k čistším alternativám, využívat ekologicky šetrnější výrobní postupy a naučit se přeměňovat náš odpad na zdroje.

Lepší politiky, lepší infrastruktura a další pobídky jsou jistě potřebné, k dosažení našeho cíle nám ale mohou pomoci jen částečně. Konečný úsek cesty závisí na způsobech spotřeby. Důležité slovo v tom, co se vyrábí a jaká množství se vyrábí, mají bez ohledu na naše zázemí nebo věk naše každodenní rozhodnutí nakupovat určité výrobky a služby. Stejně tak i maloobchodní prodejci mohou ovlivňovat, co je vystavováno na policích obchodů, a mohou propagovat poptávku po udržitelných alternativách v celém dodavatelském řetězci.

Krátké zamyšlení před regály v supermarketu nebo u popelnice je možná dobrý začátek našeho osobního přechodu k udržitelnému životu. *Mohu využít zbytky od včerejška, místo abych je vyhodil? Mohu si tento stroj půjčit, místo abych si ho koupil? Kde mohu recyklovat svůj starý mobilní telefon?...*

Další informace

- EEA — SOER 2010 Thematic Assessments (Evropské životní prostředí — stav a výhled 2010: Tematická hodnocení): <http://www.eea.europa.eu/soer/europe>

Plýtvání potravinami

Přibližně třetina celosvětové produkce potravin se nevyužije nebo se vyplývá. Jestliže více než miliarda lidí na celém světě uléhá ke spánku s pocitem hladu, nelze se nezeptat, co se s tím dá dělat. Plýtvání potravinami však není jen promarněnou příležitostí, jak nakrmit hladovějící. Představuje rovněž závažnou ztrátu jiných zdrojů: půdy, vody, energie, a také práce.

Bohatí nebo chudí, mladí nebo staří, potraviny potřebujeme všichni. Znamenají mnohem více než výživu a bohatství různých chutí na jazyku. Více než 4 miliardy lidí jsou závislé na třech základních plodinách — rýži, kukuřici a pšenici. Tyto tři plodiny zajišťují dvě třetiny našeho energetického příjmu. Vzhledem k tomu, že existuje více než 50 000 jedlých rostlinných druhů, vypadá náš skutečný denní jídelníček velmi chudě, neboť k dodávce potravin přispívá jen pár set druhů.

Za situace, kdy jsou miliardy osob závislé na několika málo plodinách, pocítil celý svět růst cen potravin v období let 2006 až 2008. Vyspělým zemím se sice celkově podařilo nakrmit své obyvatelstvo, avšak části Afriky se potýkaly s hladomorem. Příčinou nebylo jen selhání trhu.

K tlakům na zabezpečení potravin se přidává změna klimatu, přičemž některé regiony pocítují tento tlak tíživěji nežli jiné. Sucha, požáry a záplavy přímo omezují produkční schopnost. Změna klimatu bohužel často postihuje země, které jsou zranitelnější a u kterých je méně pravděpodobné, že mají prostředky k tomu, aby se přizpůsobily.

Avšak potraviny jsou v určitém smyslu jen jiným druhem „zboží“. Jejich produkce vyžaduje zdroje, jako jsou půda a voda. Podobně jako jiné produkty na trhu jsou i potraviny spotřebovávány nebo využívány a je možné jimi plýtvat. Množství potravin, které se promrhá, a to zejména v rozvinutých zemích, je značné, a to znamená také plýtvání zdroji využitými k výrobě těchto potravin.

Potravinářství a plýtvání potravinami patří mezi klíčové oblasti, na které od září 2011 upozorňuje „Plán pro Evropu účinněji využívající zdroje“ Evropské komise. Ačkoliv se všeobecně uznává, že část potravin, které vyprodukujeme, vyplýváme, je docela obtížné provést přesný odhad. Evropská komise odhaduje, že jen v EU se každoročně vyplývá 90 milionů tun potravin, což je asi 180 kg na osobu. Velká část těchto potravin je ještě vhodná k lidské spotřebě.

Nejen o potravinách

Dopady plýtvání potravinami na životní prostředí se neomezují na využití půdy a vody. Podle uvedeného plánu Evropské komise hodnotový řetězec potravin a nápojů v EU způsobuje 17 % našich přímých emisí skleníkových plynů a 28 % využití materiálních zdrojů.

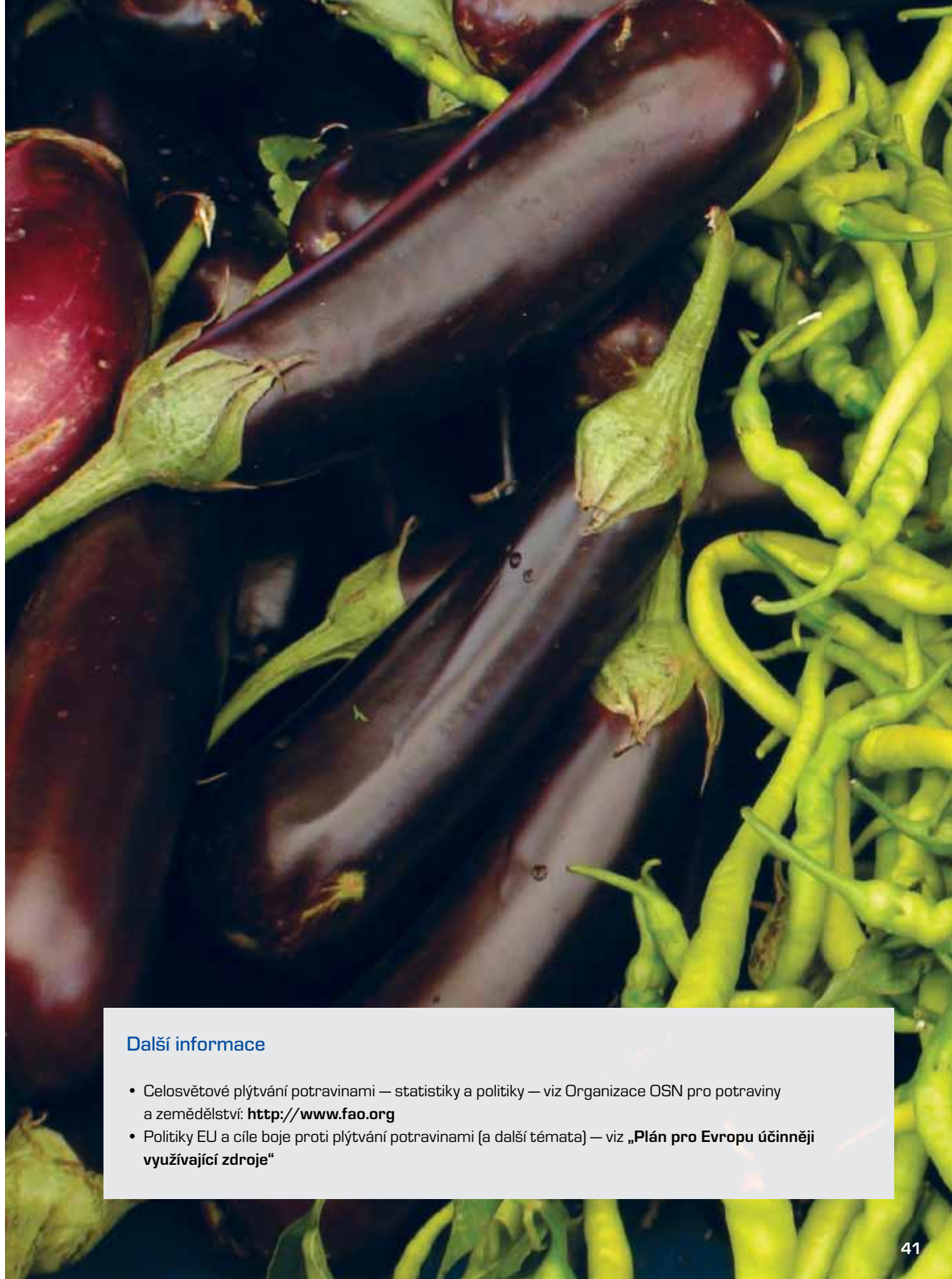
Tristram Stuart, spisovatel a jeden z hlavních organizátorů iniciativy „Feeding the 5 000“ (jejímž cílem je nakrmit 5 000 lidí na Trafalgar Square v Londýně), soudí, že většina bohatých zemí promrhá třetinu až polovinu všech svých potravin.

„Není to jen problém bohatého světa. Rozvojové země trpí v důsledku míry plýtvání potravinami skoro stejně jako lidé v bohatých zemích, ale z velmi odlišných důvodů. Většinou je na vině nedostatek přiměřené zemědělské infrastruktury, například posklizňové technologie. Dá se odhadnout, že nejméně třetina veškerých světových dodávek potravin se promrhá,“ uvádí Tristram.

K plýtvání potravinami dochází v každé fázi produkčního a dodavatelského řetězce, a stejně tak ve fázi spotřeby. Může mít řadu příčin. Zčásti je plýtvání zaviněno právními předpisy, které jsou často zaváděny ve snaze chránit lidské zdraví. Další část může být spojena s preferencemi a zvyky spotřebitelů. Všechny tyto různé fáze a příčiny je třeba analyzovat a podle potřeby se na ně zaměřit, abychom omezili plýtvání potravinami.

Plán Evropské komise vyzývá ke „společnému úsilí zemědělců, potravinářského průmyslu, maloobchodníků a spotřebitelů v podobě nákladově efektivních výrobních technologií, udržitelného výběru potravin“. Evropský cíl je jasný: snížit do roku 2020 množství požitelného potravinového odpadu v EU o polovinu. Někteří poslanci Evropského parlamentu skutečně vyzvali k tomu, aby byl rok 2013 vyhlášen „Evropským rokem boje proti plýtvání potravinami“.

„Neexistuje žádný kouzelný proutek. Každý jednotlivý problém vyžaduje odlišné řešení,“ říká Tristram a dodává: „Úžasnou zprávou je to, že můžeme snížit svůj dopad na životní prostředí a že to nemusí být za cenu obětí. Není to, jako kdybychom říkali lidem, aby méně létali, jedli méně masa nebo jezdili méně autem, i když to vše také možná budeme muset udělat. Je to vlastně příležitost. Musíme prostě přestat vyhazovat potraviny a místo toho si na nich pochutnat.“

Další informace

- Celosvětové plýtvání potravinami — statistiky a politiky — viz Organizace OSN pro potraviny a zemědělství: <http://www.fao.org>
- Politiky EU a cíle boje proti plýtvání potravinami (a další témata) — viz „**Plán pro Evropu účinněji využívající zdroje**“

Odpady v Grónsku

Od hustě obydlených měst až po usedlosti odříznuté od okolního světa, všude, kde žijeme, produkuje odpad. Zbytky potravin, elektronický odpad, baterie, papír, plastové láhve, oděvy, starý nábytek – toho všeho se musíme zbavovat. Některé z těchto věcí jsou opětovně používány nebo recyklovány, jiné jsou spalovány pro energetické účely nebo vyváženy na skládky. Neexistuje jeden jediný způsob nakládání s odpady, který by fungoval všude. Ve svých postupech musíme brát v úvahu místní podmínky. Koneckonců odpad je nejprve místním problémem. Podívejme se, jak k otázce zacházení s odpady s ohledem na řídké osídlení, velké vzdálenosti mezi sídly a nedostatek dopravní infrastruktury přistupuje vláda Grónska.

Rozhovor s Perem Ravnem Hermansenem

Per Ravn Hermansen žije v Nuuku, hlavním městě Grónska. Přestěhoval se sem z Dánska a pracuje na grónském ministerstvu vnitra, přírody a životního prostředí v oddělení pro nakládání s odpady.

Jaké to je žít v Grónsku?

Život v Nuuku se příliš neliší od jiných středně velkých měst, velice se podobá městům, jaká najdete třeba v Dánsku. Máme zde stejný typ obchodů a zařízení. V Nuuku žije přibližně 15 000 obyvatel. V Nuuku je široce rozšířena grónština a dánština, ale v menších osadách se mluví téměř výlučně grónsky.

Žiji zde od roku 1999 a myslím, že lidé používají podobné výrobky jako všude jinde ve světě, například osobní počítače a mobilní telefony. Lidé si také podle mého názoru stále více uvědomují problémy spojené s odpady.

V čem je problém odpadů v Grónsku specifický?

V Grónsku žije asi 55 000 obyvatel a lidé stejně jako jinde ve světě produkují odpady. V mnohém ohledu je „problém“ odpadu v Grónsku úplně stejný jako jinde. Grónské podniky a domácnosti produkují různé druhy odpadů a musíme s nimi nakládat tak, abychom nepoškozovali životní prostředí.

Jinak je ovšem problém odpadů v Grónsku dosti specifický z důvodu rozlohy země, přesněji řečeno, kvůli jejímu řídkému osídlení. Je tu šest poměrně velkých měst, jedenáct menších městeček a asi šedesát osad s 30 až 300 obyvateli, které jsou rozesety podél pobřeží. Většina obyvatelstva žije na západním pobřeží, ale existují i malé osady a města na východním pobřeží.

Pouze šest měst má spalovnu odpadů, a to nestačí k tomu, abychom dosáhli dostatečné úrovně nakládání se spalitelným odpadem z hlediska ochrany životního prostředí. Neexistují tu žádné silnice, které by navzájem spojovaly města a osady, což znamená, že nemůžeme snadno přepravovat odpady do spaloven. Zboží se dopravuje především po moři.

V současné době máme jen přibližnou představu o množství komunálního odpadu produkovaného v Grónsku a myslíme si, že je ho stále více. Polovina osad má něco, co bych nazval spalovacími pecemi, a zbytek se spaluje pod širým nebem nebo ukládá na skládky.

Myslím, že všechny problémy s odpadem mají v podstatě mnoho společných rysů, ale zároveň jsou všechny jedinečné. Odpad je místní otázka se širšími důsledky. Řešení musejí tuto dvojí povahu zohledňovat.

A co nebezpečný odpad a elektronický odpad?

V největších městech jsou zařízení, kde se demontuje elektronický odpad a provádí příjem nebezpečných odpadů, které jsou pak uskladněny na místě a přepravovány lodí do Dánska. Grónsko dováží všechny druhy výrobků, včetně potravin, oděvů a automobilů, které jsou většinou přepravovány z Aalborgu. Nebezpečný a elektronický odpad se nakládá na lodě plující zpět do Dánska.

V posledních letech zahájily svou činnost nadnárodní těžební společnosti, které hledají nevyužitě zásoby ropy a nerostů. Co se děje s odpady vznikajícími při těžbě nerostných surovin?

V Grónsku máme politiku jednoho úředního místa, která umožňuje těžebním společnostem získat všechna potřebná povolení na jednom úřadě. To znamená, že si na Úřadu pro nerostné suroviny a ropu podají žádost, která zahrnuje všechny aspekty jejich činností, a to včetně odpadů.

Téměř všechny jejich činnosti se odehrávají daleko od měst a osad. Pokud jde o spalitelný odpad, společnosti mohou uzavřít smlouvu s místními správními úřady o použití spaloven. Tato zvýšená poptávka po spalování vyvolává zvýšený tlak na místní spalovací kapacitu.

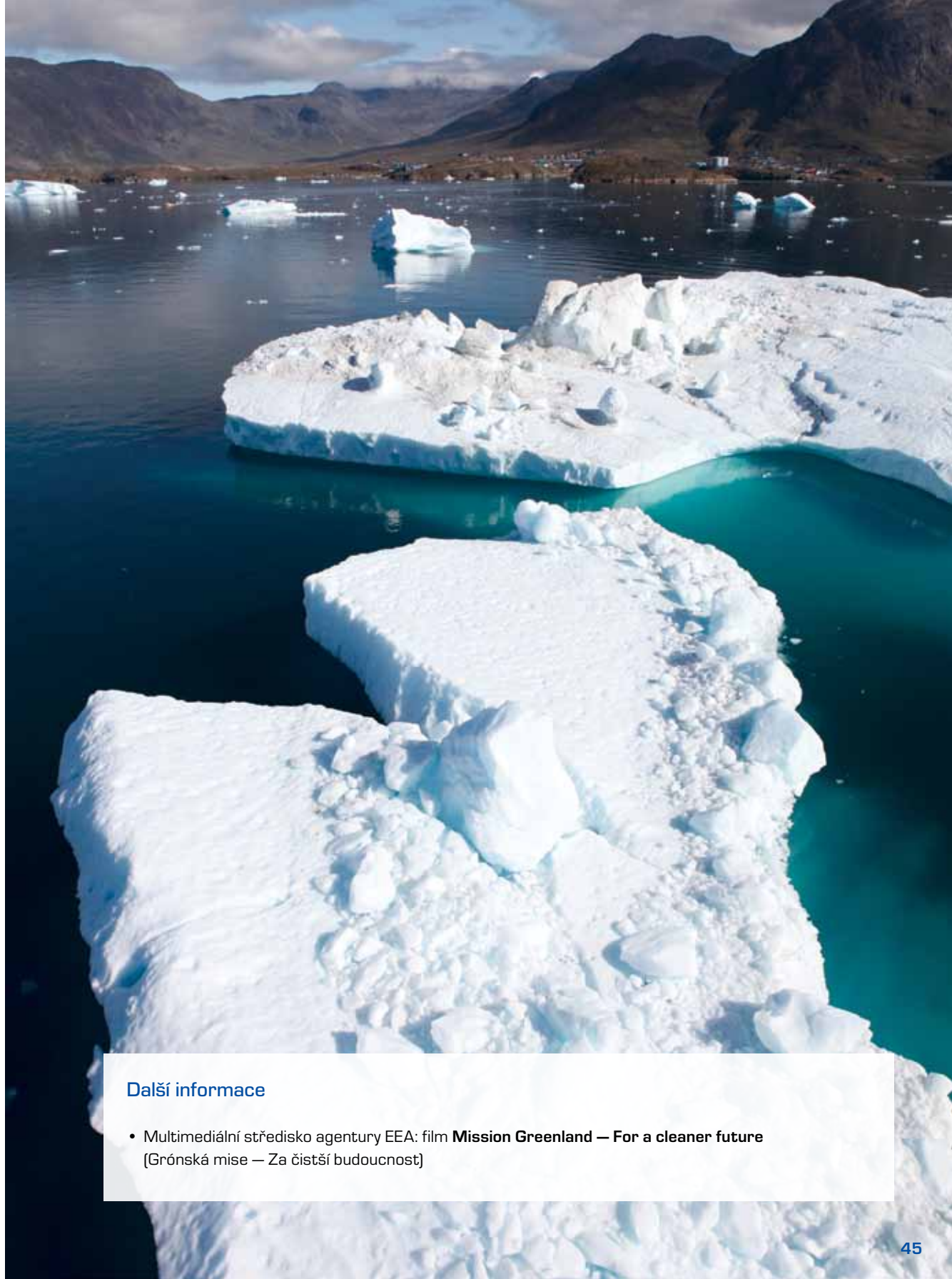
Jak k tomuto problému přistupujete?

Jednou z možností, kterou v současnosti řešíme, je výstavba regionálních spaloven a přeprava odpadu. Je jasné, že nemůžeme stavět závody na zpracování odpadu v každém městě. Uvažujeme také o výrobě tepla – vytápět spalováním odpadu domácnosti.

V menších městech začínáme zřizovat zařízení na demontáž elektronického odpadu a nakládání s nebezpečnými odpady. V malých osadách umísťujeme kontejnery na elektronický odpad a na nebezpečné odpady, které pak mohou být dopravovány do zařízení ve městech.

V současné době realizujeme dva pilotní projekty týkající se dopravy spalitelného odpadu do měst, kde jsou spalovny.

Vláda Grónska má vnitrostátní plán nakládání s odpady, a činnosti, o kterých jsem se před chvílí zmínil, jsou součástí tohoto plánu.

Další informace

- Multimediální středisko agentury EEA: film **Mission Greenland — For a cleaner future** (Grónská mise — Za čistší budoucnost)

Stanovení „odpovídající“ ceny?

Stanovení „odpovídající“ ceny?

Ekonomiky mnoha rozvojových zemí se zaměřují na využívání přírodních zdrojů, aby vyvedly své obyvatelstvo z chudoby, přičemž potenciálně poškozují přírodní systémy, na kterých jsou závislé. Krátkodobá řešení často podkopávají blahobyt obyvatel v dlouhodobém výhledu. Mohou vlády přispívat ke stanovení „odpovídající“ tržní ceny za služby přírody a ovlivnit tak hospodářská rozhodnutí? v tomto textu nabízíme bližší pohled na to, co znamená spotřeba vody v rámci produkce bavlny pro Burkinu Faso.

Podle definice Světové banky žije na světě více než miliarda osob v „krajní chudobě“, tj. přežívají za méně než 1,25 USD na osobu a den. A přestože se procentní podíl světové populace žijící v chudobě během posledních 30 let dramaticky snížil, značný počet zemí — mnohé z nich v Africe — stále čelí významným překážkám na cestě k dosažení pokroku v této oblasti.

V těchto zemích se hospodářská činnost často soustřeďuje na využívání přírodních zdrojů – prostřednictvím zemědělství, lesnictví, těžby atd. V důsledku toho může snaha urychlení hospodářského růstu, aby bylo možno uspokojit potřeby rychle rostoucí populace, vystavit ekosystémy značnému tlaku.

V mnoha případech se zdroje, jako například bavlna, pěstují nebo těží v rozvojových zemích a vyváží se do bohatších regionů jako je Evropa. Tato skutečnost staví spotřebitele v průmyslovém světě do důležité role: Potenciálně mohou napomoci tomu, aby se „spodní miliarda“ vymanila z chudoby, ale zároveň mohou podkopávat šance těchto lidí poškozováním přírodních systémů, na nichž jsou závislí.

„Bílé zlato“

V Burkině Faso — suché, vnitrozemské a velmi chudé zemi na jižním okraji Sahary — je důležitým obchodním artiklem bavlna. Opravdu mimořádně důležitým. Burkina Faso, která v posledních letech prudce zvýšila svou výrobu, je nyní největším producentem bavlny v Africe. „Bílé zlato“, jak se jí v této oblasti říká, se v roce 2007 podílelo na příjmech z vývozu země celými 85 % a tvořilo 12 % její hospodářské produkce.

Rozhodující je, že příjmy z bavlny jsou široce rozptýlené. Toto odvětví zaměstnává 15–20 % pracovní síly a poskytuje přímé příjmy 1,5–2 milionům obyvatel. Jako hlavní hybná síla hospodářského růstu přineslo pěstování bavlny v posledním desetiletí daňové příjmy, z nichž je možné financovat zlepšení v oblastech, jako je zdravotnictví a školství.

Výhody pěstování bavlny pro lid Burkiny Faso jsou nezpochybnitelné. Související náklady jsou však často méně zřejmé.

Čtvrtina obyvatelstva nemá přístup k nezávadné pitné vodě. Více než

Pojmy související s vodou v kostce

Vodní stopa a **virtuální voda** jsou pojmy, které nám pomáhají pochopit, jaké množství vody spotřebováváme.

Vodní stopa je objem sladké vody použité na výrobu zboží a služeb, který spotřebovává jedinec, společenství či podnik. Skládá se ze tří složek. **Modrá vodní stopa** je objem povrchové a podzemní vody použité na výrobu zboží a služeb. **Zelená vodní stopa** je objem dešťové vody použité ve výrobě. A **šedá vodní stopa** je objem vody znečištěné výrobou.

Každé vyvážené zboží nebo služba také znamená vývoz „virtuální vody“ — vody použité při výrobě příslušného zboží nebo služby. K vývozu virtuální vody dochází v případě, kdy se zboží nebo služba spotřebovává za hranicemi povodí, kde byla voda získána.

Dovoz „virtuální vody“ umožňuje dovážejícím zemím nebo oblastem využívat domácí vodní zdroje pro jiné účely, což může být pro země s nedostatkem vody velmi výhodné. Mnohé země vyvázející virtuální vodu mají bohužel ve skutečnosti vody nedostatek, ale mají velmi slunečné podnebí, což vyhovuje zemědělské produkci. V těchto zemích s nedostatkem vody klade vývoz virtuální vody zvýšené nároky na vodní zdroje a často vede k sociálním a hospodářským nákladům, protože není k dispozici dostatek vody pro jiné činnosti a potřeby.

Zdroj: **Water Footprint Network**

„Modachirou Inoussa pomáhal svým rodičům na polích s bavlnou. Bylo mu teprve osm let. 29. července 2000 Modachirou pilně pracoval a odběhl si domů, aby se napil. Cestou našel prázdnou nádobu a nabral si ze strouhy trochu vody k pití. Toho večera se domů nevrátil. Při prohledávání vesnice bylo jeho tělo nalezeno vedle prázdné láhve callisulfanu.“

Otravy endosulfanem v západní Africe, oznámené organizací PAN UK (Pesticide Action Network, Spojené království), 2006

80 % tvoří samozásobitelští zemědělci závislí na vodě pro uspokojení svých základních potřeb, jimiž jsou potrava a přístřeší. A podle Světové meteorologické organizace (WMO) roční poptávka po vodních zdrojích převyšuje disponibilní zdroje o 10–22 %.

V této souvislosti se obrovský vzestup produkce bavlny v posledních letech jeví jako riskantní. Bavlna je žíznivá plodina – v suchých měsících vyžaduje zavlažování a spotřebovává mnohem více vody než jiné plodiny pěstované ve velkém měřítku.

Přidělovat vodu na pěstování bavlny znamená odvádět vodu od jiných možných využití. Většina úrody jde na vývoz, a to znamená, že velké množství vody je používáno k uspokojení poptávky spotřebitelů v zámoří. Tomuto procesu se říká vývoz „virtuální vody“.

Polovina bavlny se z Burkiny Faso vyváží do Číny, kde je prodávána místním přádelnám, a odtud výrobcům oděvů, kteří obsluhují světové trhy. Na konci dodavatelského řetězce spotřebitelé bavlněných výrobků ve skutečnosti dovážejí významné množství vody – někdy z těch částí světa, kde je mnohem větší sucho. V případě bavlny jedna studie došla k závěru, že 84 % vodní stopy Evropy se nachází mimo Evropu.

Pro země s velkým suchem, jako je Burkina Faso, je za normálních podmínek žádoucí výrobky náročné z hlediska zavlažování dovážet, a ne je vyvážet. Koneckonců vývoz „virtuální vody“ může znamenat, že nezbyde dostatek vody pro místní obyvatele a ekosystémy. Jinými slovy, jediný způsob, jak rozhodnout, zda je pro Burkinu Faso dobrý nápad využívat vodu k pěstování

bavlny, je posoudit úplné náklady a výhody oproti jiným možným využitím. Sám o sobě nám pojem virtuální vody nemůže říci, jak nejlépe využívat vodu, nicméně sděluje nám velmi užitečné informace o dopadech naší výroby a spotřebitelských rozhodnutí.

Větší znečišťování, méně lesů

Spotřeba vody není jedinou obavou spojenou s produkcí bavlny v Burkině Faso. Pěstování bavlny je obvykle spojeno s rozsáhlým použitím pesticidů. Ve skutečnosti na bavlnu připadá pozoruhodných 16 % použití pesticidů na světě, ačkoliv se na celosvětové rozloze obdělávané půdy podílí pouhými 3 %.

Dopady na místní obyvatele a ekosystémy mohou být závažné. Protože však jedinci, kteří pesticidy používají, všechny tyto účinky nepocítují a dost možná si jich ani nejsou vědomi, nebudou je při svém rozhodování plně zohledňovat. (Proto může být důležité vzdělávat místní pěstitele a informovat je o pesticidech a jejich účincích.)

Voda není jediným zdrojem, který se využívá. Jiným zdrojem zásadního významu je půda. Stejně jako ve většině jiných míst může být v Burkině Faso půda využívána mnoha různými způsoby. Získávají obyvatelé Burkiny Faso největší prospěch z toho, že využívají svou půdu na pěstování bavlny?

Co je dobré pro jednoho, nemusí být dobré pro všechny

Nejedná se o žádnou řečnickou otázku. Zalesněná plocha Burkiny Faso se v období 1990–2010 snížila o 18 %, zčásti vlivem rozšiřujícího se zemědělství, a tempo ztráty lesních ploch se zrychluje. Soukromý majitel lesa v Burkině Faso může dát přednost pěstování bavlny, protože je pro něj ziskovější dřevo prodat (nebo ho používat jako palivo) a půdu zúrodnit, než les zachovat. To však nutně nemusí být nejlepší řešení pro Burkinu Faso — její obyvatelstvo a její ekosystémy.

Lesy poskytují lidem — žijícím v jejich blízkosti i daleko od nich — mnohem více výhod, než je pouhá hodnota dřeva. Jsou přirozeným prostředím pro biologickou rozmanitost, zabraňují erozi půdy, pohlcují oxid uhličitý, poskytují možnosti k rekreaci atd. Kdyby o využití této půdy rozhodovala společnost jako celek — a kdyby při tomto svém rozhodování mohla vycházet z posouzení nákladů a přínosů různých variant, pravděpodobně by nevyčerpala všechnu půdu a vodu pouze na produkci bavlny.

Tento rozdíl mezi přínosy a náklady pro jedince a přínosy a náklady pro společnost je zásadní otázkou.

Při zodpovídání klíčových otázek — jaký objem vody, jaké množství pesticidů a jaká rozloha půdy mají být použity pro výrobu bavlny — se zemědělci na celém světě rozhodují podle souvisejících nákladů a přínosů. Zatímco si však zemědělec může ponechat plný příjem plynoucí z prodeje bavlny, obvykle nenese všechny náklady. Například náklady na nákup pesticidů jsou často nepatrné v porovnání s dopady použití pesticidů na lidské zdraví. Náklady se tedy přenášejí na jiné lidi, a to včetně budoucích generací.

Problémy vznikají proto, že zemědělec, v mnohém ohledu stejně jako my všichni, se většinou rozhoduje na základě svých úzkých vlastních zájmů. A toto zkusení se pak předává dále prostřednictvím světových trhů. Ceny placené obchodníky, výrobci oděvů a nakonec spotřebiteli nevyjadřují správně náklady a přínosy spojené s využitím zdrojů a výrobou zboží.

To je závažný problém. Ve většině světa jsou trhy a ceny používány jako orientace pro naše rozhodování, a jestliže nám tedy ceny poskytují zavádějící představu o dopadech výroby a spotřeby, my pak přijímáme nesprávná rozhodnutí. Historie nás učí, že trhy mohou být velmi efektivním mechanismem, který nám napomáhá při rozhodování o využívání zdrojů, výrobě a maximalizaci zisků. Jsou-li však ceny stanoveny chybně, trhy selhávají.

„99 % světových pěstitelů bavlny žije v rozvojovém světě. To znamená, že pesticidy se používají na polích tam, kde je vysoká negramotnost a nízká informovanost o bezpečnosti, což vystavuje životní prostředí a životy lidí riziku.“

Steve Trent, ředitel nadace Environmental Justice Foundation (Nadace pro ekologickou spravedlnost)

Když trhy selhávají: náprava a omezení

Co s tím můžeme dělat? Vlády do určité míry mohou přijímat opatření k nápravě tržních selhání. Mohou zavést regulační opatření a použití vody a pesticidů zdanit, aby jich zemědělci používali méně nebo aby hledali méně škodlivé alternativy. Na druhé straně mohou zorganizovat platby vlastníkům lesů, které budou odrážet výhody, jež lesy přinášejí společnosti daného státu nebo v mezinárodním měřítku – a tím jim poskytnout alternativní zdroj příjmů. Klíčem je spojit pobídky pro jedince s pobídkami pro společnost jako celek.

Důležité je také poskytnout spotřebitelům informace, které doplní informaci v podobě ceny. V mnoha zemích se stále častěji setkáváme s etiketami, které nás informují o tom, jak je zboží vyráběno, a s kampaněmi zájmových skupin ke zvýšení informovanosti a pochopení těchto otázek. Mnozí z nás by byli ochotni platit více nebo spotřebovávat méně, kdybychom chápali dopady svých rozhodnutí.

V některých případech musí vlády zajít dále, než je náprava trhu, a skutečně omezovat jeho úlohu při přidělování zdrojů. Lidé, a stejně tak i ekosystémy potřebují vodu, aby mohly přežít a prosperovat. Mnozí by ovšem argumentovali tím, že lidé mají právo na dostatek vody k pití, na jídlo, hygienu a pro zdravé životní prostředí. Vlády by proto možná měly mít povinnost zajistit, aby byly uspokojeny jejich potřeby, a teprve poté umožnit trhu disponovat se zbytkem.

Vrátíme-li se k Burkině Faso, vláda a mezinárodní partneři se zaměřili na uspokojení základní potřeby přístupu k nezávadné pitné vodě. I když čtvrtina obyvatel takový přístup ještě nemá, představuje dnešní situace obrovské zlepšení oproti stavu před 20 lety, kdy přístup k nezávadné pitné vodě nemělo 60 % obyvatel.

Měníci se pobídky

Na celém světě jsme svědky úsilí o nápravu a omezení volného trhu, ovšem při využití mnoha jeho výhod. V tuto chvíli však tržní ceny často poskytují zavádějící informace, výsledkem čehož je přijímání nesprávných rozhodnutí výrobci i spotřebiteli.

Produkovala by Burkina Faso bavlnu, kdyby trh fungoval správně a v cenách se odrážely veškeré náklady a přínosy našich činností?

Ačkoli je těžké na tuto otázku s jistotou odpovědět, je podle všeho velmi pravděpodobné, že ano. Pro velmi chudou vnitrozemskou zemi s omezenými zdroji, jako je Burkina Faso, neexistují snadné cesty k prosperitě. Odvětví bavlny přinejmenším nabízí značné příjmy a potenciálně tak poskytuje platformu pro hospodářský rozvoj a zlepšení životní úrovně.

Pokračování v produkci bavlny však nemusí znamenat pokračování v používání výrobních technologií vyžadujících vysokou spotřebu vody a pesticidů. Nebo další zmenšování rozlohy zalesněných ploch. Existující alternativní metody, jako je ekologické pěstování bavlny, které mohou vést ke snížení spotřeby vody a úplnému vymizení používání pesticidů. Přímé náklady spojené s ekologickým pěstováním bavlny jsou větší – což znamená, že ceny bavlněných výrobků pro spotřebitele jsou vyšší – tuto skutečnost však více než vyvažuje snížení nepřímých nákladů, které nesou pěstitelé bavlny a jejich společenství.

Rozhodujete vy

Je samozřejmě úkolem tvůrců politik napomáhat správnému fungování trhu tak, aby cenové signály poskytovaly pobídky pro udržitelné rozhodování. Ale nezáleží to jen na tvůrcích politik – mnohé mohou dosáhnout také informovaní občané.

Důsledkem nadnárodních dodavatelských řetězců je skutečnost, že rozhodnutí výrobců, maloobchodníků a spotřebitelů v Evropě mohou mít významný dopad na blahobyt lidí v zemích tak vzdálených, jako je Burkina Faso. Takové dopady mohou zahrnovat vytváření pracovních míst a příjmů, ale mohou také zahrnovat nadměrné využívání omezených vodních zdrojů a poškozování zdraví místního obyvatelstva a ničení ekosystémů.

Nakonec jsou to tedy spotřebitelé, kteří mají moc rozhodovat. Stejně tak jako tvůrci politik mohou orientovat naši spotřebu pomocí ovlivňování cen, mohou spotřebitelé vysílat signály výrobcům tím, že budou požadovat udržitelně pěstovanou bavlnu. To rozhodně stojí za zamyšlení, až si příště půjdete koupit džínsy.

Další informace

- O tržních nástrojích, **Market-based instruments for environmental policy in Europe, EEA Technical Report 8/2005** (Tržní nástroje ekologické politiky v Evropě, Technická zpráva EEA 8/2005)
- O pěstování bavlny v Burkině Faso: Kaminski, 2011, **Cotton dependence in Burkina Faso: Constraints and opportunities for balanced growth, World Bank Publications** (Závislost na bavlně v Burkině Faso: omezení a příležitosti pro vyvážený růst, Publikace Světové banky)

Má to „obchodní význam“?

Mnohé firmy – od malých podniků až po nadnárodní společnosti – hledají cesty, jak udržet nebo posílit své pozice na trhu. V době urputné světové hospodářské soutěže snaha o udržitelnost znamená mnohem více než jen ekologizaci pověsti podniku a snižování výrobních nákladů. Mohla by přinést i nové směry v podnikání.

Společnost Unilever pravděpodobně mezi svá nejzávažnější obchodní rizika nezařadila invazi lidoopů, přesto k ní však došlo. 21. dubna 2008 vtrhli do sídla Unilever v Londýně a do jejích zařízení v Merseyside, Římě a Rotterdamu aktivisté hnutí Greenpeace v převlečení za orangutany. Tito aktivisté protestovali proti poškozování tropických deštných pralesů v Indonésii produkcí palmového oleje, který se používá v mnoha výrobcích společnosti Unilever. Zanedlouho po tomto vpádu společnost oznámila, že od roku 2015 bude všechen svůj palmový olej získávat z „udržitelných“ zdrojů. Později společnost vytyčila obchodní plán, v němž předpokládá začlenit udržitelnost mezi své základní postupy.

Nadnárodní společnost může k přijetí udržitelnějších postupů motivovat mnoho různých důvodů. Mohly by souviset s dobrou pověstí společnosti nebo jejích obchodních značek. Udržitelnost by mohli požadovat také investoři, kteří by se mohli zdráhat vkládat své peníze do společností, které se nezabývají riziky změn v oblasti životního prostředí nebo se nezajímají o využití výhod vyplývajících z ekologických inovací.

Karen Hamiltonová, viceprezidentka společnosti Unilever pro udržitelnost, k tomu poznamenává: „Nevidíme žádný konflikt mezi růstem a udržitelností. Požaduje ji stále více spotřebitelů.“

Jednoduše řečeno, začlenění udržitelných postupů může mít smysl i z obchodního hlediska. Společnosti by mohly získat konkurenční výhodu a zvýšit svůj podíl na trhu. Mohlo by to také znamenat nové obchodní příležitosti pro inovativní podnikatele reagující na rostoucí poptávku po „zelených“ výrobcích.

Karen dodává: „Udržitelnost znamená také úsporu v nákladech. Dokážeme-li snížit množství obalů, můžeme snížit spotřebu energie v továrně a tak uspořit peníze a zvýšit ziskovost.“

Kde hledat nápady

Jakmile velké nadnárodní společnosti začnou přijímat více environmentální postupy, jejich velikost jim umožní dosáhnout reálného výsledku. Obvykle k přijetí podobných postupů motivují i své „souputníky“. Jednou z platforem vytvořených za účelem podpory udržitelnosti v obchodní oblasti je Světová obchodní rada pro udržitelný rozvoj (World Business Council for Sustainable Development, WBCSD) založená v předvečer summitu v Riu de Janeiro v roce 1992.

Zpráva „Vize 2050“ vydaná WBCSD, která byla vypracována ve spolupráci s představiteli předních společností a odborníky, poukazuje na nezbytné prvky, které by podnikatelský sektor měl zavést v příštích desetiletích pro dosažení globální udržitelnosti. Jinými slovy, jedná se o výzvu k udržitelnosti zevnitř.

Hlavní nezbytné prvky, na něž upozornila WBCSD, se v podstatě shodují s mnohými cíli tvůrců politik: dosáhnout tržních cen, které by zahrnovaly náhrady škod na životním prostředí; najít efektivní způsoby, jak vyrábět více potravin bez rozšiřování využívané půdy a bez zvyšování spotřeby vody; zastavit odlesňování; snížit celosvětově emise uhlíku přechodem na energii šetrnější k životnímu prostředí; a účinněji využívat energii všude, včetně odvětví dopravy.

Jinou iniciativou podporující udržitelnost v podnikatelském sektoru je projekt Zveřejňování emisí uhlíku (Carbon Disclosure Project, CDP). Jedná se o neziskovou organizaci, která se zaměřuje na dosažení snížení emisí skleníkových plynů a spotřeby vody v podnicích a městech. CDP také pomáhá investorům při hodnocení obchodních rizik souvisejících se životním prostředím, jako jsou změna klimatu, nedostatek vody, povodně a znečišťování, nebo prostě nedostatek surovin. Zejména v podmínkách nynější finanční krize mají investoři nemalou moc ovlivnit, které podniky přežijí.

Neexistuje žádné univerzální řešení vhodné pro všechny

Otázkou tedy zůstává: Jak může společnost převést požadavek udržitelnosti do řízení obchodní činnosti? Žádné univerzální řešení, které by bylo vhodné pro všechny, neexistuje, k dispozici je však bohatá nabídka poradenství a podpory.

Platformy pro udržitelné podnikání, jakými jsou Světová obchodní rada pro udržitelný rozvoj a projekt Zveřejňování emisí uhlíku, poskytují vodítko společnostem, které chtějí jít příkladem. Existují i konkrétněji zaměřená doporučení, například Pokyny pro nadnárodní společnosti organizace OECD, které tvoří přílohu k její Deklaraci o mezinárodních investicích a nadnárodních společnostech. Obsahují dobrovolné zásady a normy zodpovědného podnikání nadnárodních korporací, které působí v zemích, jež k této deklaraci přistoupily.

Většina stávajících systémů je však dobrovolná a jsou obvykle pojaty v širším kontextu sociální odpovědnosti firem.

Řízení přechodu k udržitelným postupům není jen věcí vrcholového managementu různých společností. Vlády a veřejné orgány celkově mohou společně pomáhat tím, že budou vytvářet rovné podmínky a poskytovat pobídky. Není vždy nutné si pořizovat kostýmy orangutanů, ale spotřebitelé a občanská společnost mohou vyslat důrazný signál soukromému sektoru také tím, že prostě dají najevo svůj zájem o výrobky šetrné k životnímu prostředí.

Karen to potvrzuje: „Vlády a občanská společnost nepochybně musejí spolupracovat. Podniky mohou zejména ovlivnit přeshraniční dodavatelské řetězce a samozřejmě rozsah, jakým ovlivňují spotřebitele.“

Další informace

- Světová obchodní rada pro udržitelný rozvoj: www.wbcsd.org
- Projekt Zveřejňování emisí uhlíku: www.cdp.net

Místní a globální

Místní a globální

Hovoříme-li o nedostatku životně důležitých zdrojů, jakými jsou voda a půda, nebo zvyšujícím se tlaku na tyto zdroje, pak otázka, kdo o nich rozhoduje, může být stejně důležitá jako to, jak jsou přírodní zdroje řízeny a využívány. Často je nezbytná celosvětová koordinace, ale bez místní podpory a zapojení nelze ničeho dosáhnout.

Všichni pravděpodobně známe pohádku o Hansi Brinkerovi, malém holandském chlapci, který po celou noc ucpával prstem díru v hrázi, aby zastavil prosakování vody a zaplavení města Harlemu. Lidé jsou často překvapeni, když zjistí, že tuto historku ve skutečnosti napsala americká spisovatelka Mary Mapes Dodgeová (1831–1905), která v Nizozemsku nikdy nebyla.

Joep Korting není tak známý, ale je klíčovým článkem jednoho z nejsostikovanějších systémů vodního hospodářství na světě, který zahrnuje místní, regionální a celostátní správu, vazby na orgány v jiných zemích a napojení na nejmodernější počítačové systémy sledování, které využívají družice k nepřetržité kontrole infrastruktury.

Joep je také jedním z článků řetězce, který je nezbytný pro provádění jednoho z nejambicióznějších a nejkomplexnějších právních předpisů, jaké kdy EU přijala — rámcové směrnice o vodě.

Rámcová směrnice o vodě vyzývá ke koordinované činnosti, jejíž cílem je dosáhnout do roku 2015 „dobrého stavu“ všech vod v EU, jak povrchových, tak podzemních. Stanoví také, jak bychom měli hospodařit se svými vodními zdroji na úrovni přírodních oblastí povodí. Rámcovou směrnici o vodě doplňují některé další právní předpisy EU, jako je rámcová směrnice o strategii pro mořské prostředí a směrnice o povodních, které jsou rovněž zaměřeny na zlepšování a ochranu evropských vodních útvarů a vodního života.

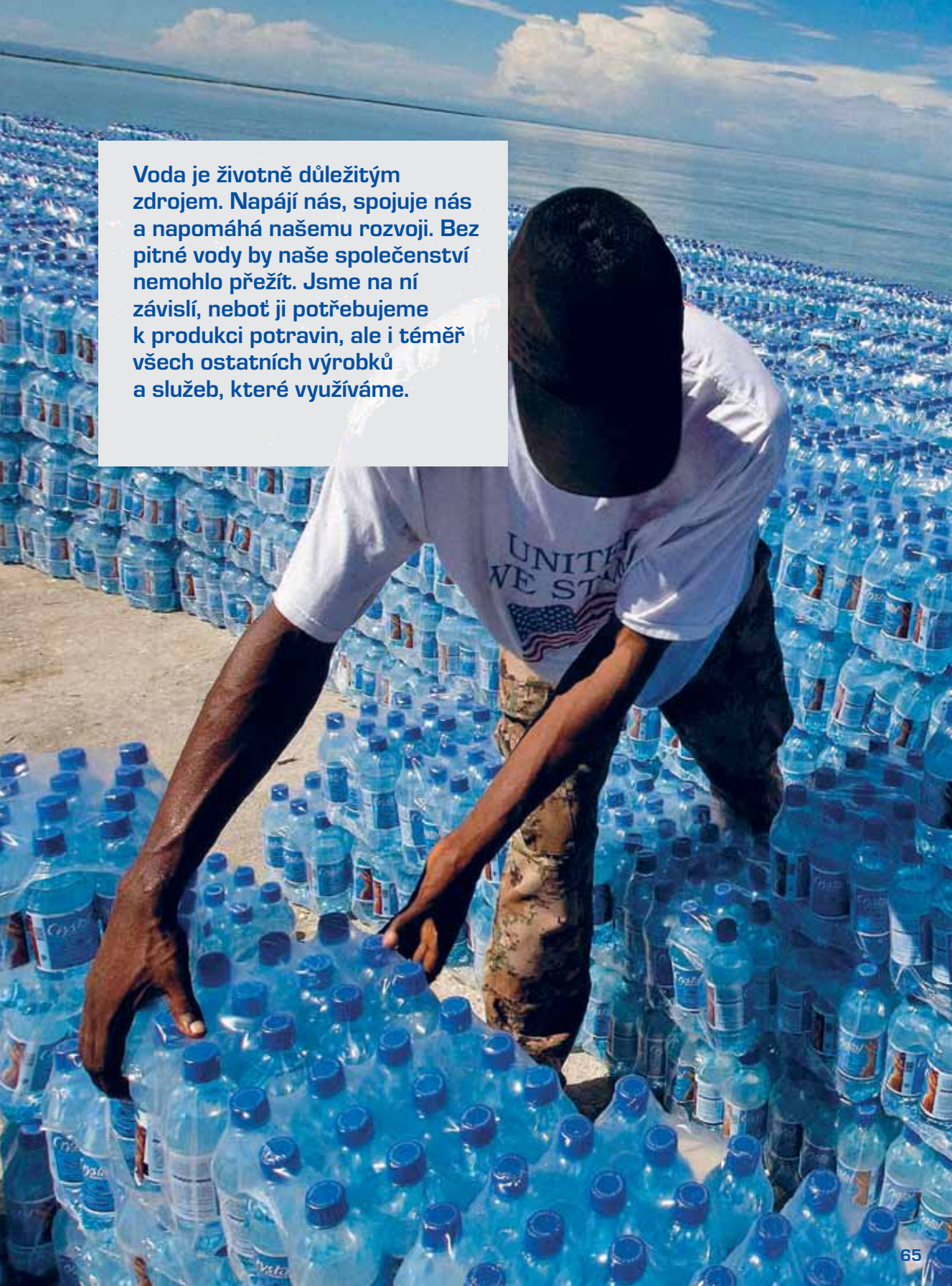
Zamysleme se nad tím, jak žijeme

Není tajemstvím, že v Nizozemsku je voda důležitou otázkou. Skoro 25 % jeho území — na němž žije 21 % obyvatel Nizozemska — se nachází pod úrovní mořské hladiny. Padesát procent území má nadmořskou výšku do jednoho metru. Avšak moře není jediný problém, se kterým se Nizozemsko potýká. Dodávky pitné vody pro občany a podniky, správa řek plynoucích z jiných zemí a nedostatek vody v teplých obdobích — to jsou jen některé úkoly, které musí řešit.

Nizozemci ale nejsou sami. Voda se stává kritickým problémem všude ve světě. Během 20. století došlo k bezprecedentnímu nárůstu počtu obyvatel, hospodářství, spotřeby a produkce odpadů. Jen spotřeba vody se za posledních 50 let zvýšila na trojnásobek.

Voda je jen jeden ze zdrojů, které jsou pod stále větším tlakem. Existuje mnoho dalších problémů životního prostředí, od kvality ovzduší po dostupnost půdy, které významně ovlivňují klíčové vývojové tendence, jako je růst počtu obyvatel, ekonomik a spotřeby.

I když nemáme k dispozici úplný obrázek, to, co o životním prostředí víme, vyžaduje, abychom se zamysleli nad způsobem, jakým využíváme naše zdroje a hospodaříme s nimi. Toto zamyšlení — zelená ekonomika — by mohlo zahrnovat zásadní změnu toho, jak žijeme, obchodujeme, spotřebováváme

Voda je životně důležitým zdrojem. Napájí nás, spojuje nás a napomáhá našemu rozvoji. Bez pitné vody by naše společenství nemohlo přežít. Jsme na ní závislí, neboť ji potřebujeme k produkci potravin, ale i téměř všech ostatních výrobků a služeb, které využíváme.

a nakládáme s odpady, zásadní změnu našeho vztahu k planetě. Klíčovým prvkem zelené ekonomiky je efektivní hospodaření s přírodními zdroji na Zemi. Ale co znamená efektivní hospodaření se zdroji? a jak by mohlo vypadat v případě vody?

Hospodaření s vodou na místě

Joep začíná svou práci na místním vodohospodářském úřadě v nizozemském Deurne každé ráno v 8 hodin. Mezi jeho úkoly patří kontrola malého úseku ze 17 000 kilometrů hrází v této zemi, z nichž 5 000 kilometrů poskytuje ochranu před mořem a velkými řekami.

Joep také kontroluje kanály, zdymadla a propusti — někdy odstraňuje odpadky nebo odřezky vzniklé v zemědělství, jindy opravuje poškozená zařízení. Ať už dělá cokoli, neustále měří výšku vody a všímá si případných maličkostí, které by bylo možno vylepšit.

Na území, kde Joep pracuje, se nachází 500 jezů, které jsou každodenně sledovány. Otevíráním nebo zavíráním jezů se zvyšuje nebo snižuje hladina vody a tím se řídí pohyb vody v celém regionu. Navzdory všem vyspělým technologickým systémům Joep a jeho sedm kolegů pracují manuálně a každý den kontrolují zdymadla. Hladina vody se nepřetržitě sleduje a k dispozici je plán nouzových opatření a nouzové telefonní linky dostupné 24 hodin denně.

Demokracie zainteresovaných

Joep a jeho kolegové plní rozhodnutí, která přijímají nizozemské vodohospodářské výbory. V současnosti je v Nizozemsku 25 místních vodohospodářských výborů. Společně představují systém institucí, který se datuje do 13. století, kdy se zemědělci spojili a uzavřeli dohody o společném vysoušení vody na polích. Unikátní je to, že vodohospodářské výbory jsou zcela nezávislé na místní správě a mají dokonce i vlastní rozpočty a vlastní volby, což z vodohospodářských výborů činí nejstarší demokratické instituce v Nizozemsku.

„Znamená to, že když přijde na diskuse o rozpočtu nebo místní volby, nekonkurujeme si s investicemi do místních fotbalových hřišť, školských zařízení, mládežnického klubu nebo nové silnice, což jsou možná populárnější záležitosti,“ říká Paula Dobbelaarová, předsedkyně vodohospodářského výboru pro okrsek Aa en Maas a Joepova nadřízená.

„Máme také každodenní činnosti, které souvisejí například s rámcovou směrnicí o vodě, skutečně se snažíme poskytnout našim řekám větší svobodu — umožnit jim vytvářet meandry a hledat si vlastní cestu, a ne pouze protékat v rovných řečištích. Tím, že jim poskytujeme tuto svobodu a více prostoru, který ony využívají mnoha různými způsoby, stávají se opět součástí přirozenějšího ekosystému,“ říká Paula.

„Problém v Nizozemsku spočívá v tom, že jsme byli v minulosti velmi dobře organizováni a otázky spojené s vodou se nám dařilo úspěšně řešit. Po dobu 50 let jsme udržovali všechny v bezpečí a lidé toto vše nyní pokládají za samozřejmost. Například v loňském roce jsme v této části Evropy měli velmi vydatné deště, a zatímco lidi v Belgii toto vše velmi znepokojovalo, Nizozemci zůstávali klidní — očekávali, že se o to někdo postará,“ dodává Paula.

Jak již bylo zmíněno, členové místních vodohospodářských orgánů jsou voleni, ale v těchto volbách hlasuje jen 15 % obyvatel. „Není to skutečně reprezentativní a opět to pramení z toho, že lidé v Nizozemsku se stali vůči otázkám souvisejícím s vodou poněkud imunní,“ říká.

Široké spektrum mezi místním a globálním

Hlavní politické alternativy pro efektivní udržitelné hospodaření s vodou musí zahrnovat technologické inovace, pružnou a kooperující správu, účast a informovanost veřejnosti a hospodářské nástroje a investice. Zásadní význam má zapojení lidí na místní úrovni.

„Voda nás bezesporu všechny spojuje ve světovém i místním měřítku, jak s ní spojené problémy, tak jejich řešení,“ říká Sonja Timmerová, která pracuje v mezinárodním oddělení nizozemské Asociace regionálních vodohospodářských orgánů, což je organizace, která zastrešuje hospodaření s vodou v celém Nizozemsku.

„Skutečnost je taková, že nehledě na vysokou úroveň bezpečnostních norem v Nizozemsku jsme vystaveni vyšší úrovni hladiny moře, velmi suchým zimám, po nichž v srpnu následují případy „zběsilých“ dešťů, a v posledních letech v důsledku silných dešťů ve Švýcarsku a Německu jsme měli velmi vysokou hladinu Rýna. A ta voda skončí tady u nás.“

Věnovat trvalou pozornost životnímu prostředí

„Zvládnutí většího množství vody, které se v určitých obdobích přelévá přes hranice jednotlivých zemí, nebo vyšší hladiny moří se samozřejmě neobejde bez opatření na mezinárodní úrovni. Jsme součástí mezinárodní sítě a naše společné zkušenosti nám říkají, že pokud není voda každý den ve zprávách, naše práce je složitější,“ říká Sonja.

„Z mého pohledu je naše práce na místní úrovni úzce propojena s celostátní a mezinárodní úrovní,“ říká Paula. „Na jedné straně máme zaměstnance, kteří obcházejí a kontrolují jezy a vodní toky. Snaží se, aby byly udržovány v čistotě a aby úroveň vody byla taková, jakou naši klienti [zemědělci, občané, organizace ochránců přírody] vyžadují. Na druhé straně máme velké plány, které jsou převáděny z vysoce abstraktních zásad rámcové směrnice EU o vodě do konkrétních protokolů, se kterými může Joep pracovat v terénu. Tento místní aspekt nyní oceňuji. Dříve jsem pracovala po celém světě na strategické úrovni — na vysoké úrovni s velmi malým chápáním potřeby správně fungujících místních struktur.“

„Když sedíte s ministry a jednáte o globální strategii v oblasti vody, je velmi těžké zůstat oběma nohama na zemi. To byl velký problém u rozvojových zemí — samá strategie na vysoké úrovni a velmi málo pochopení, infrastruktury, investic přímo na místní úrovni.“

„Nyní, kdy se otázka vody stává v Evropě naléhavou skutečností, i my potřebujeme tento místní přístup a ne jen velkolepé plány“, říká Paula.

„Mám v terénu osm lidí, kteří každý den kontrolují zdymadla. Všichni žijí zde a rozumějí místním lidem a místním podmínkám. Bez toho by vám každý plán ztroskotal a byl by prostě nahrazen jiným. Všichni musíme pracovat na dosažení reálného výsledku na místní úrovni a musíme umožnit lidem, aby se o problematiku své vlastní vody starali sami,“ vysvětluje.

„Místní úroveň je také klíč,“ uznává Sonja. „Správa, funkční, decentralizovaný přístup může mít mnoho forem a díky tomu také může fungovat. Musíme jen znovu zapojit lidi a vysvětlit jim, že existuje určité riziko a že potřebujeme, aby se dále podíleli na řešení problémů,“ říká.

Krise správy

I když částem světa hrozí riziko nedostatku vody a jiným částem naopak záplavy, hovořit o celosvětové krizi v oblasti vody je nepřesné. Ve skutečnosti stojíme před *krizí správy v oblasti vody*.

Uspokojování potřeb nízkouhlíkové společnosti s efektivním využíváním zdrojů, zajištění udržitelnosti lidského a hospodářského rozvoje a zachování základních funkcí vodních ekosystémů vyžaduje, abychom našim, většinou mlčícím ekosystémům poskytli hlas, abychom za ně lobovali. Hovoříme o politických rozhodnutích — rozhodnutích, která musejí vycházet z odpovídajícího institucionálního a správního rámce.

Vyprávění o malém chlapci, který svým prstem ucpal přehradu, se často používá i dnes při popisu různých přístupů k řešení situace. Lze to chápat jako přijetí malého opatření, abychom odvrátili velkou pohromu. Může to také znamenat pokoušet se o léčbu příznaků namísto soustředění se na příčiny.

Skutečností je, že efektivní hospodaření s vodou, stejně jako hospodaření s mnoha jinými zdroji, bude vyžadovat řešení, která budou kombinací opatření a rozhodnutí přijatých na různých úrovních. Globální cíle a závazky mohou být převedeny do konkrétních výsledků jen tehdy, jestliže budou existovat lidé jako Joep a Paula, kteří je budou uskutečňovat.

Informační revoluce

Družice někdy mohou plnit více úkolů, než pro které byly zkonstruovány. Ramon Hanssen, profesor v oboru pozorování Země na technické univerzitě v Delftu, spolu s několika tvořivými kolegy vyvinul systém pro monitorování 17 000 kilometrů hrází v Nizozemsku, z nichž 5 000 kilometrů chrání Nizozemce před mořem a velkými řekami.

Kontrolovat je dostatečně často přímo na místě by vzhledem k vysokým nákladům nebylo možné. Pomocí radarových snímků pořízených z evropských družic Envisat a ERS-2, které jsou určeny k pozorování Země, může Generální ředitelství pro veřejné práce a hospodaření s vodou (Rijkswaterstaat) tyto hráze každodenně sledovat. Je tak možné odhalit sebepatrnější pohyb, protože měření dosahují přesnosti na jeden milimetr.

Hanssen pokrčil tento plán „Hansje Brinker“ podle legendárního chlapce, který ucpal svým prstem hráze, aby uchránil Nizozemsko před povodněmi. Znamená to, že inspekce prováděné generálním ředitelstvím již nejsou nutné? Podle profesora Hanssena tomu tak není. „Radar ukáže, které oblasti vykazují pohyb, a tedy vyžadují pozornost. Inspektor může zanést tyto souřadnice do svého navigačního systému, což je také aplikace dostupná díky vesmírným technologiím, a poté se tam vydat a provést podrobnější prohlídku na místě.“

Další informace

- Zpráva EEA 1/2012 **Towards efficient use of water resources in Europe** (Směrem k efektivnímu využívání vodních zdrojů v Evropě)

Jeden z evropských pohledů na udržitelnost

Tvůrci politik EU se pomocí řady legislativních opatření snaží dosáhnout toho, aby Evropa využívala zdroje efektivněji. Jak však Evropa buduje rovnováhu mezi ekonomikou a přírodou? Co znamená udržitelnost pro Evropu a pro rozvojový svět v souvislosti s konferencí Rio+20? Zde uvádíme jeden z pohledů na tyto otázky.

Rozhovor s Gerben-Janem Gebrandym

Gerben-Jan Gebrandy je od roku 2009 poslancem Evropského parlamentu ze skupiny Aliance liberálů a demokratů pro Evropu. Je politikem z nizozemské liberální strany „Demokraté 66“.

Co je největším problémem pro životní prostředí? Jak jej můžeme řešit?

Největším problémem je nadměrné čerpání přírodních zdrojů. Lidská spotřeba překračuje přírodní možnosti naší planety. Náš způsob života, a konkrétněji způsob, jakým řídíme svou ekonomiku, je prostě neudržitelný.

Světová populace za několik desetiletí dosáhne devíti miliard a budeme potřebovat o 70 % více potravin. Druhým úkolem je tedy najít způsoby, jak uživit stále početnější obyvatelstvo naší planety v situaci, kdy už nyní narážíme na nedostatek mnoha zdrojů.

Abychom mohli těmto výzvám čelit, musíme pozměnit základy fungování našeho hospodářství. Naše ekonomiky například nepřikládají hospodářský význam mnoha výhodám, které získáváme zdarma. Hodnota lesů se bere v úvahu jen tehdy, když se přemění ve dřevo, ale nikoli v případě, že jsou ponechány nedotčené. V ekonomice by se nějakým způsobem měla odrážet hodnota přírodních zdrojů.

Můžeme skutečně změnit základy fungování našeho hospodářství?

Pracujeme na tom. Myslím si, že jsme už velice blízko nalezení způsobu, jak do ekonomiky včlenit plnou hodnotu přírodních zdrojů.

Ještě důležitější však je, že existují tři hybné síly, které nutí průmysl k efektivnějšímu využívání zdrojů. První je nedostatek zdrojů. Již nyní pozorujeme to, čemu já říkám „zelená průmyslová revoluce“. Nedostatek zdrojů nutí společnosti zavádět postupy zaměřené na obnovu zdrojů a jejich opětovné využívání nebo hledat jiné způsoby umožňující efektivní využití zdrojů.

Další hybnou silou je tlak ze strany spotřebitelů. Podívejte se na reklamu. Velcí výrobci automobilů již nehovoří o rychlosti, ale o ekologickém chování vozu. Lidé navíc mnohem více vnímají pověst společnosti, pro kterou pracují.

Třetí hybnou silou jsou právní předpisy. Musíme neustále zlepšovat legislativu týkající se životního prostředí, protože ne všeho se dá dosáhnout prostřednictvím tržních tlaků, nedostatku zdrojů a tlaku spotřebitelů.

Co je nejdůležitějším faktorem v rámci rozhodování spotřebitelů?

Je to rozhodně cena. Pro velkou část společnosti je přílišným luxusem rozhodovat se na základě jiného důvodu, než je cena. Přesto je však možné se rozhodnout pro spotřebu sezonních a místních potravinářských výrobků nebo čerstvých výrobků, které jsou často i levnější. Zcela jasně to prospívá zdraví těchto osob i celé společnosti.

Rozhodování o udržitelnější alternativě závisí na infrastruktuře i na informovanosti lidí o jejich vlivu na životní prostředí. Jestliže neexistuje veřejná dopravní infrastruktura, nemůžeme očekávat, že lidé přestanou jezdit do práce autem.

V případě legislativy zase platí, že pokud nedokážeme vysvětlit smysl určitých pravidel nebo právních předpisů, jejich prosazování bude téměř nemožné. Musíme lidi zapojit a přesvědčit je.

To často vyžaduje převedení vědeckých poznatků do jazyka každodenního života, což je užitečné nejen pro občany, ale i pro politiky.

Co by bylo v případě konference Rio+20 považováno za úspěch?

Potřebujeme konkrétní výsledky, jako je dohoda o novém institucionálním rámci nebo konkrétní cíle v oblasti zelené ekonomiky. Ale konference může mít velký vliv i bez konkrétních výsledků.

Velmi podporuji zřízení mezinárodního soudu pro trestné činy týkající se životního prostředí nebo institucionální uspořádání, které by včas zabránilo vzniku takových bezvýchodných situací, jakých jsme byli svědky během posledních kol jednání o životním prostředí.

Bez ohledu na to, zda bude dosažen pokrok při vytváření takových institucí, je velkým krokem vpřed už samotný fakt, že diskutujeme a snažíme se najít společná řešení. Donedávna celosvětová jednání o životním prostředí rozdělovala svět na dvě části: rozvinuté a rozvojové země.

Domnívám se, že tento bipolární přístup nyní opouštíme. Mnohé rozvojové země v důsledku své vyšší ekonomické závislosti na přírodních zdrojích budou mezi prvními, koho ovlivní celosvětový nedostatek zdrojů. Jestliže konference v Riu přesvědčí mnohé z nich k tomu, aby se přizpůsobily udržitelnější praxi, budu to považovat za velký úspěch.

Může v této souvislosti Evropa rozvojovému světu nějak pomoci?

Koncepce zelené ekonomiky se nevztahuje jen na rozvinuté země – ve skutečnosti předpokládá delší perspektivu. V současnosti mnohé rozvojové země prodávají své přírodní zdroje za velmi nízké ceny. Krátkodobé vyhlídky jsou mámivé, ale mohly by také znamenat, že tyto země vyprodávají pod cenou svůj budoucí blahobyt a růst.

To se ale, myslím, nyní mění. Vlády se více zabývají dlouhodobými důsledky vývozu zdrojů. Také průmysl v mnoha rozvojových zemích začal investovat do udržitelnosti. Tyto země stejně jako jejich protějšky v rozvinutém světě narážejí na nedostatek zdrojů. To je velmi silná finanční pobídka pro společnost na celém světě.

Osobně se domnívám, že bychom mohli pomoci tím, že otevřeme své zemědělské trhy a umožníme rozvojovým zemím vytvářet větší přidanou hodnotu. V danou chvíli zahraniční společnosti přicházejí a těží zdroje, což přináší velmi malý ekonomický užitek tamnímu obyvatelstvu.

Z obecného hlediska je klíčové zemědělství. Podíváme-li se do budoucna na výzvy spojené s celosvětovou výrobou potravin, je jasné, že potřebujeme více potravin. A to vyžaduje zvýšení efektivity výroby v rozvojových zemích. Zvýšení zemědělské výroby v rozvojových zemích by také omezilo jejich vlastní dovoz potravin.

Co pro vás jako pro evropského občana znamená „žít udržitelně“?

Znamená to řadu maličkostí, například obléknout si svetr, místo abych přepínal topení na vyšší stupeň, využívat veřejnou dopravu, místo abych jezdil autem, a pokud možno nelétat letadlem. Znamená to také usilovat o to, aby moje děti a ostatní lidé pochopili koncepci udržitelnosti a dopady svého každodenního rozhodování.

Nemohu říci, že vzhledem k mé práci je vždy možné se vyhnout létání. Ale právě proto musíme dosáhnout toho, aby bylo létání mnohem udržitelnější při všem našem neudržitelném spotřebitelském chování. To je výzva pro zelenou ekonomiku.

Bibliografie

EEA report, SOER 2010, Thematic assessments: Consumption and the environment and Material resources and waste:
www.eea.europa.eu/soer/europe

EEA report, SOER 2010, Assessment of global megatrends:
www.eea.europa.eu/soer/europe-and-the-world

EEA report No 1/2012, Towards efficient use of water resources in Europe:
www.eea.europa.eu/publications/towards-efficient-use-of-water

Rio+20 United Nations Conference on Sustainable Development:
www.uncsd2012.org/rio20

UNEP report, 2011, From Rio to Rio+20:
www.unep.org/geo/pdfs/Keeping_Track.pdf

The European Commission, 2011, Roadmap to a resource-efficient Europe:
http://ec.europa.eu/environment/resource_efficiency/pdf/com2011_571.pdf

Water Footprint Network:
www.waterfootprint.org

Fotografie

EEA/Ace&Ace: strany 27, 28, 35, 42, 45

EEA/John McConnico: strana 4

Gülçin Karadeniz: strany 1, 9, 25, 37, 41, 70

Pawel Kazmierczyk: strany 53, 54, 62, 69

Thinkstock photographs: strany 10, 14, 18, 22, 31, 57, 61, 66, 74

Thinkstock/George Doyle: strana 3

Istock photographs: strany 6, 38, 77

Shutterstock photographs: strany 16, 33, 46, 49, 54, 73

Stockxpert.com photographs: strana 21

Stockbyte photographs: strana 58

European Union 2012 EP/Pietro Naj-Oleari: strana 13

UN Photo/Logan Abassi: strana 65

IHH Humanitarian Relief Foundation/Turkey: strana 50

Signály 2012

Evropská agentura pro životní prostředí (EEA) vydává každý rok publikaci Signály, která poskytuje stručný přehled témat důležitých pro diskusi o otázkách životního prostředí i pro širší veřejnost v nadcházejícím roce.

Signály 2012 poukazují na různé problémy životního prostředí, jako jsou udržitelnost, zelená ekonomika, voda, odpady, potraviny, veřejná správa a sdílení znalostí. Byly připraveny v souvislosti s Konferencí OSN o udržitelném rozvoji – Rio 2012.

Letošní Signály vás obeznámí s tím, jak spotřebitelé, prozíravé podniky a tvůrci politik mohou dosáhnout změny pomocí kombinace nových technologických nástrojů – od pozorování prostřednictvím družic po on-line platformy. Navrhují také některá tvůrčí a efektivní řešení na ochranu životního prostředí.

EEA

Kongens Nytorv 6
1050 Kodaň K
Dánsko

Tel.: +45 33 36 71 00
Fax: +45 33 36 71 99

Internet: eea.europa.eu
Dotazy: eea.europa.eu/enquiries

ISBN 978-92-9213-250-7

9 789292 132507

Publications Office

Evropská agentura pro životní prostředí

TH-AP-12-001-CS-C
10.2800/24814

